

Mirenje u kaznenom postupku

Pavelić, Tena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:474970>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet

Katedra za kazneno pravo

Tena Pavelić

MIRENJE U KAZNENOM POSTUPKU

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Maršavelski

Zagreb, travanj 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Tena Pavelić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Tena Pavelić, v.r.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. MIRENJE KAO DIO RESTORATIVNE PRAVDE	2
2.1. Korijeni restorativne pravde	2
2.2. Definiranje pojma restorativne pravde i mirenja	4
3. MIRENJE U KAZNENOM POSTUPKU	9
3.1. O mirenju u kaznenom postupku općenito	9
3.2. Mogućnost mirenja u kaznenim stvarima u Hrvatskoj	14
3.3. Izvansudska nagodba	20
3.4. Izazovi vezani uz usvajanje restorativnih pravosudnih procesa	24
4. MIRENJE U HRVATSKOJ KAZNENOPRAVNOJ PRAKSI	27
5. KOMPARATIVNA ANALIZA – Kanada i Belgija	30
5.1. Kanada	30
5.2. Belgija	33
6. ZAKLJUČAK	36
7. LITERATURA	38

Sažetak

Za državu, osuda počinitelja označava zatvaranje priče o zločinu, međutim, isto se ne odnosi na one koji su direktno oštećeni kaznenim djelom. Žrtve se nerijetko bore da nastave dalje, a kako bi iscijelile, mnoge od njih trebaju i žele počinitelju dati do znanja koliko su povrijeđene, postaviti mu pitanja na koja ne mogu dobiti odgovore tijekom sudskog postupka te ga vidjeti kako iskreno preuzima odgovornost za počinjena djela. Susret licem u lice s počiniteljem u prisutnosti obučenog medijatora pruža tu mogućnost. Međutim, ideja implementacije metoda mirnog rješavanja sporova u kazneno pravo u Republici Hrvatskoj još uvijek nije objeručke prihvaćena. Skeptici ovog pristupa pritom navode strah od ugrožavanja prava sudionika te minimiziranja počiniteljevih djela kao glavne razloge za ustrajanjem u tradicionalnom sudskom kaznenom postupku. S druge strane, argumenti kojima im se pristaše restorativnih procesa suprotstavljaju uglavnom se odnose na potrebu za većim uključivanjem primarnih dionika u postupak, stavljanje naglaska na žrtvine potrebe i obnovu odnosa. Iz tog razloga, pitanje na koje se ovaj rad usredotočio bilo je: "Može li mirenje biti prihvatljiva alternativa tradicionalnom kaznenom pravosuđu i koje su njezine prednosti?". S tim ciljem, proveden je pregled literature te se izveo zaključak da susret žrtve i počinitelja tijekom postupka medijacije može biti vrlo koristan i imati dubok utjecaj na obje strane. Međutim, budući da postoje i neki nedostaci ovog pristupa, rad ih navodi te daje preporuke o tome kako ih prevladati.

Ključne riječi: mirenje, medijacija, restorativna pravda, žrtva, kazneno pravo, kazneni postupak

Abstract

For the state, the conviction of the perpetrator marks the closure of the crime story; however, the same does not apply to those directly affected by the criminal act. Victims

often struggle to move on, and, in order to heal, many of them need to let the perpetrator know how much they have been hurt, ask them various questions to which they cannot get answers during the court proceedings, and see them sincerely take responsibility for their actions. A face-to-face meeting with the perpetrator in the presence of a trained mediator provides opportunity to do so. However, the idea of implementing alternative dispute resolution methods in criminal law in the Republic of Croatia is still not widely accepted. Skeptics of this approach cite fear of compromising the rights of participants and minimizing the perpetrator's actions as the main reasons for persisting with the traditional criminal court proceeding. On the other hand, arguments put forward by supporters of restorative processes mostly relate to the need for greater involvement of primary stakeholders in the process, emphasizing the victim's needs and relationship restoration. For this reason, the question this paper focused on was: "Can mediation be an acceptable alternative to traditional criminal justice, and what are its advantages?" With that purpose, a literature review was conducted, leading to the conclusion that a meeting between the victim and the perpetrator during mediation can be very beneficial and have a profound impact on both sides. However, since there are also some downsides to this approach, the paper outlines them and provides recommendations on how to overcome them.

Keywords: mediation, restorative justice, victim, criminal law, criminal procedure

1. UVOD

Od najranijih ljudskih zajednica do današnjeg dana, vodi se žučna rasprava o pitanju "Koji je pravi odgovor na počinjeno kazneno djelo?". U tom smislu, današnje društvo razlikuje one pravne sustave koji imaju gotovo pa "drakonski" sustav kaznenog pravosuđa, a koji implicira stroge kazne za prekršitelje zakona, i one koji nude blaža rješenja, što je primjerice karakteristično za većinu europskih zemalja. Ova rasprava postaje još složenija kako se restorativna pravda (u daljnjem tekstu: RP) sve više popularizira kao alternativa tradicionalnom kaznenom pravosuđu. Naime, raste svijest o tome da tradicionalni pristup u kojem država provodi istragu, optužuje počinitelja, održava suđenje i u konačnici izriče kaznu, ne čini dovoljno da se u potpunosti zaliječe posljedice kaznenog djela. Ovdje na scenu stupaju različiti oblici restorativne pravde koji se fokusiraju upravo na popravljanje štete koja je nastala kao posljedica kaznenog djela. To može uključivati mirenje, odnosno medijaciju između počinitelja i žrtve, zatim restituciju žrtvi i/ili zajednici, ali i različite edukacije i rehabilitacije na koje počinitelji mogu biti upućeni kako bi razumjeli uzroke svoga ponašanja i razvili vještine koje bi pomogle spriječiti ponavljanje kaznenog djela. Svaka od ovih metoda može se koristiti pojedinačno ili u kombinaciji s drugim metodama, ovisno o prirodi kaznenog djela i potrebama uključenih strana. Ipak, fokus ovog rada biti će primarno na postupku mirenja između žrtve i počinitelja – procesu koji je usmjeren na obnavljanje odnosa i zadovoljavanje potreba svih uključenih, što ga čini kompatibilnim s osnovnim načelima restorativne pravde. Iako u Republici Hrvatskoj postoji izvjestan interes za ovim konceptom, on nažalost još uvijek nije dominantan pristup u domaćem pravosudnom sustavu kao što je to slučaj u nekim drugim zemljama poput Belgije ili Kanade, o čemu će više riječi biti u nastavku rada.

Prema tome, ovaj rad bavit će se temom mirenja u kaznenom postupku i dilemom može li taj postupak biti koristan u suočavanju s posljedicama zločina, usredotočujući se pritom na popravljanje nanijete štete i ispunjavanje potreba izravno uključenih, prije svega žrtve i počinitelja. S tim u vezi, pokušat će se odgovoriti na pitanje može li ovaj pristup biti prihvatljiva alternativa tradicionalnom kaznenom pravosuđu.

Da bi to postigao, rad pruža pregled odabranih poglavlja knjiga i članaka koji se fokusiraju na ovu temu i sintetizira njihova istraživačka saznanja. Relevantni izvori

pronađeni su pomoću Google Scholar pretraživača, kao i u kolekciji knjižnice Pravnog fakulteta u Zagrebu te konačno u bogatoj arhivi knjižnice Pravnog fakulteta Sveučilišta u Leuvenu (College de Valk, KU Leuven, Belgija).

Rad je strukturiran u 6 dijelova. Nakon uvodnog dijela, čitatelj će biti upoznat s pojmovima restorativne pravde i mirenja (kao jednog od osnovnih stupova RP-a) te njihovim glavnim načelima. Pritom će se precizirati tipične potrebe žrtava, ali i počinitelja, koji se suočavaju s posljedicama kaznenog djela. Nakon toga, u trećem poglavlju, bit će riječi o potencijalu mirenja u kaznenom postupku kao odgovoru na počinjenje takvog čina – pažnja će biti usmjerena na sve prednosti ovog pristupa, ali jednako tako i na eventualne slabosti. S tim u vezi, bit će prikazano kako mirenje na ovom polju funkcionira u hrvatskoj kaznenopravnoj praksi. U tu svrhu je održano nekoliko razgovora s uglednim stručnjacima koji su kroz karijeru stekli puno iskustva na ovom području te se u svakodnevnom poslu bave mirenjem i promicanjem restorativnih praksi. Potom će fokus biti prebačen izvan državnih granica, točnije u Kanadu i Belgiju, kao reprezentativne pravne sustave koji dosljedno primjenjuju i razvijaju restorativne ideje već dugi niz godina te mogu poslužiti kao uzori domaćem pravnom sustavu. Naposljetku, izvući će se zaključak iz svega rečenog te će biti dana pokoja preporuka za daljnji napredak u ovom području s inače golemim potencijalom.

1. MIRENJE KAO DIO RESTORATIVNE PRAVDE

2.1. Korijeni restorativne pravde

Iako je uspon modernog koncepta restorativne pravde počeo relativno nedavno, njeni korijeni sežu u drevna vremena kada je rješavanje sukoba bilo zasnovano na ponovnoj uspostavi ravnoteže i pomirenju unutar zajednice. Dakle, možemo reći da je to istovremeno suvremen i arhaičan pristup rješavanju konflikata. Naime, različite oblike restorativne pravde godinama su provodila brojna domorodačka plemena i zajednice, sve do trenutka kolonizacije i nametanja zapadnih vrijednosti. Primjerice, mnoge kulture, poput

aboridžinskih zajednica u Australiji i Maora na Novom Zelandu, do Navaho Indijanaca i afričkih plemena, poznavale su ceremonije pomirenja, tzv. konferencije¹, koje su za cilj imale obnavljanje odnosa između sukobljenih strana. Ove ceremonije su obično uključivale ritualne plesove, pjevanje, razmjenu darova i govor starijih članova zajednice kako bi se promicala međusobna tolerancija i razumijevanje. Osim toga, centralnu ulogu imali su i "krugovi istine" koji su podrazumijevali okupljanje članova zajednice radi otvorenog razgovara o problemima i traženja rješenja koja bi zadovoljila sve uključene strane. Naime, drevni narodi čvrsto su vjerovali da su harmonični međuljudski odnosi važni za održavanje mira i pravde te da kazna sama po sebi možda nije dovoljna da se postigne dugoročno pomirenje i obnova društvenih odnosa. Prema tome, korijeni restorativne pravde leže upravo u takvom svjetonazoru domorodačkih plemena i razumijevanju povezanosti svih živih stvorenja.

Nakon dužeg perioda zaborava, restorativne prakse vratile su se na velika vrata 70-ih godina prošlog stoljeća kada se krenulo eksperimentirati s novim pristupima u pravosuđu, a vizionari poput Howarda Zehr-a počeli razvijati suvremene koncepte restorativne pravde. Kanada je bila jedna od prvih zemalja koja je implementirala takve prakse u svoj pravosudni sustav. Primjerice, često se navodi kako suvremeni pokret restorativne pravde svoje korijene vuče upravo iz kanadskog eksperimenta s medijacijom između žrtve i počinitelja u slučaju Elmira² iz 1974. Ovdje je bila riječ o pijanom vandalizmu dvojice mladića koji su se pokazali sklonima preuzeti odgovornost za svoje greške, a zajednica im je bila spremna oprostiti. Slučaj je to koji je pokazao puni potencijal inkluzivnih, empatičnih i humanih pristupa rješavanju sukoba i izgradnji zajednica koje su temeljene na povjerenju i suradnji te je tako inspirirao svjetski pokret suvremene restorativne pravde. Iz ovog vizionarskog i optimističnog eksperimenta ponovno je rođena restorativna pravda, inače drevni način suočavanja s kriminalom, i to u obliku programa pomirenja između žrtve i počinitelja.³

¹ Van Ness, Daniel. W. An overview of restorative justice around the world. Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice. Vancouver: International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, 2005. str. 2.

² Johnstone, G. Restorative Justice: Ideas, Values, Debates (2nd ed.). Routledge. 2011. str. 2.

³ *Ibidem*

Novi Zeland je također bio pionir u implementaciji restorativne pravde - programi poput *Family Group Conferencing* postali su integralni dio pravosudnog sustava Novog Zelanda, posebno u radu s mladima. S vremenom su se ove ideje proširile diljem svijeta, uključujući i Hrvatsku, što je omogućilo ubrzan razvoj i usavršavanje različitih restorativnih praksi. Također, sve je više istraživanja bilo usmjereno na ispitivanje učinkovitosti takvih praksi u usporedbi s tradicionalnim pristupima pravdi što je pak doprinijelo boljem razumijevanju prednosti i izazova restorativne pravde.

1.2. Definiranje pojma restorativne pravde i mirenja

Razjasniti pojam restorativne pravde nije posve jednostavan zadatak jer je taj pojam fluidan i može označavati pristup, skup vrijednosti, ali i niz tehnika koje se primjenjuju, ili pak vrstu kazne. Međutim, u svrhu razumijevanja teksta koji slijedi, dovoljno je nabrojati nekoliko ključnih elemenata. U tom smislu, Zehr, pionir restorativne pravde, dao je jednostavnu definiciju:

"Restorativna pravda je proces uključivanja, koliko god je moguće, svih onih koji imaju udio u određenom kažnjivom djelu te zajedničko prepoznavanje i rješavanje nastale štete, potreba i obveza, a sve s ciljem izlječenja i ispravljanja stvari." ⁴

Iz perspektive kaznenog prava, već je na prvi pogled jasno da se ovaj pristup razlikuje od tradicionalnog kaznenog sustava gdje je glavni cilj postupka kažnjavanje počinitelja, dok je u slučaju RP-a fokus usmjeren na štetu koja je uzrokovana i na potrebe izravno uključenih. Dakle, to je alternativni pristup kojem primarni cilj nije ni retribucija ni rehabilitacija, već reparacija.⁵ Naime, retributivni pristup pokušava postići zadovoljenje pravde kroz proporcionalno izricanje kazne koja odgovara težini zločina, a sama kazna se smatra svojevrsnom "odmazdom" za počinjeni zločin – ovdje se metodom zastrašivanja

⁴ Zehr, H. *The Little Book of Restorative Justice*. Intercourse: Good Books. 2002. str. 37.

⁵ Maloić, S. *Suvremeni pristupi kažnjavanju kao determinante kvalitete života u obitelji, susjedstvu i zajednici – nove perspektive suzbijanja kriminala*. *Kriminologija & socijalna integracija*, 21 (2), Zagreb, Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko rehabilitacijski fakultet. 2013. str. 32.

želi okolinu odvratiti od zločina. S druge strane, ideja rehabilitacije počiva na reformi počinitelja kroz različite intervencije kako bi se smanjila stopa recidivizma i osigurala integracija počinitelja u društvo nakon izlaska iz zatvora. Ovaj pristup podrazumijeva pružanje podrške, obrazovanja, terapije i drugih programa kako bi se adresirali uzroci kriminalnog ponašanja.⁶ Iako je to daleko humaniji koncept od retribucije, i dalje ne rješava problem marginalizacije žrtve. Tu na scenu stupa restorativna pravda čiji je osnovni cilj postizanje pomirenja, obnove odnosa i zadovoljenje potreba žrtve, što se nastoji postići kroz uključivanje svih relevantnih strana, uključujući počinitelja, žrtvu i zajednicu.

O ovome Zehr detaljno govori u svom djelu *Changing Lenses*⁷ gdje predstavlja restorativnu pravdu kao novu paradigmu koja se temelji na vrijednostima i pretpostavkama koje divergiraju od tradicionalnog pristupa kažnjavanju. Knjiga istražuje načine na koje restorativna pravda može promijeniti način na koji društvo gleda na kriminal i pravdu te kako može pridonijeti stvaranju pravednijeg i humanijeg pravosudnog sustava. Naime, trenutna perspektiva o kriminalu i pravdi na Zapadu je „osvetnička leća“ koja se usredotočuje na kažnjavanje počinitelja sukladno težini zločina, dok žrtve kriminala stavlja na periferiju. Općenito, ideja da je zločin počinjen od strane pojedinca zapravo usmjeren direktno protiv države dovela je do nametanja državnog monopola nad rješavanjem privatnih sukoba među građanima. S druge strane, RP promiče ideju da je zločin zapravo povreda ljudi i odnosa⁸. Stoga pristaše RP-a vjeruju da ljudi imaju potencijal prevladati takvo nasilje te da će "vraćanje sukoba natrag građanima" rezultirati mirnijim rješenjima⁹. Dakako, ovdje valja napomenuti kako RP nije eufemizam za ukidanje tradicionalnog zatvorskog sustava, naprotiv, slaže se s idejom da je za određene ozbiljne povrede zakona i/ili recidivističko ponašanje, zatvorska kazna ispravna mjera¹⁰. Stoga različite restorativne metode mogu također biti korisne i tijekom (a ne samo umjesto) tradicionalnog kaznenog

⁶ Davis, E. The Effectiveness of Rehabilitation in Modern Incarceration System. A Journal of the Kansas Association of Teachers of English, 6(1). 2020. str. 93.

⁷ Zehr, H. *Changing lenses: Restorative justice for our times*. MennoMedia, Inc. 2015.

⁸ Zehr, H. *The Little Book of Restorative Justice*. *Op. cit.*, str. 21.

⁹ Christie, N. Conflicts as property. *British Journal of Criminology*, 17(1). 1977. str. 1-15.

¹⁰ Braithwaite, J. (1996). Restorative Justice and a better future, *Dalhousie Law Review* 76(1): 9-32. 1996. str. 28.

postupka, ali i kasnije, unutar zatvorskog sustava - tijekom izdržavanja zatvorske kazne ili prije puštanja na slobodu¹¹.

Dakle, glavna aspiracija ovog pristupa jest prekinuti krug nasilja i izbjeći, kad god je to moguće, nepotrebno nanošenje boli onima koji su povrijedili druge. To se nastoji postići priznavanjem prekršaja, poticanjem osjećaja odgovornosti kod počinitelja i popravljanjem nanijete štete, a sve to pomoću dijaloga, međusobnog razumijevanja, kajanja i općenito mirnog rješavanja sukoba, što u konačnici može rezultirati transformiranim pojedincima i sigurnijim zajednicama. Velika su to očekivanja, ali nikako neostvariva.

Kada je riječ o implementaciji svega rečenog kroz postupak mirenja, njegov velik potencijal leži upravo u toj mogućnosti dijaloga, odnosno postavljanja prethodno neodgovorenih pitanja, razgovora o djetinjstvu i eventualnim traumama te izražavanja emocija i potreba. Naime, tijekom procesa mirenja uzima se u obzir sve ono kroz što žrtva prolazi nakon počinjenog kaznenog djela te se njene potrebe stavljaju u prvi plan. U fokusu je također i počinitelj i njegova pozadina, ali ne kao način da se umani težina njegovih djela, već zato što se to redovito pokazalo ključnim faktorom u razumijevanju nesretnih događaja koji su se odvili. To, naime, može pomoći da se izmijeni paradigma od gledanja na počinitelja kao 'čudovišta', do shvaćanja da je i on samo čovjek, baš kao i mi ostali - što potom može olakšati proces oprosta. Čak štoviše, u novijim pristupima restorativnoj pravdi sve se više teži korištenju inkluzivnijeg jezika koji odražava suštinsku složenost uloga i identiteta osoba koje su uključene u proces. Korištenje termina "žrtva" i "počinitelj" može nositi stigmatu i stereotipe te može izazvati osjećaj krivnje, srama ili stigmatizacije kod sudionika procesa. Umjesto toga, preferira se korištenje neutralnijih izraza koji neće etiketirati sudionike. Primjeri za to su: 'osoba koja je pretrpjela štetu' umjesto žrtva te 'osoba koja je počinila štetu' umjesto počinitelj ili pak 'sudionici procesa' umjesto žrtva i počinitelj. Korištenje ovakvog jezika odražava poštovanje prema svim sudionicima procesa, promovira empatiju i suosjećanje, te olakšava konstruktivnu komunikaciju¹².

¹¹ Aertsen, I., Mackay, R., Pelikan, C., Willemsens, J. & Wright, M. *Rebuilding Community Connections – Mediation and restorative justice in Europe*. Strasbourg, Council of Europe Publishing (Chapter 1: The background of mediation and restorative justice). 2004.

¹² Zehr, H. *Changing lenses: Restorative justice for our times*. *Op. cit.* Preface

U Hrvatskoj je medijacija regulirana Zakonom o mirnom rješavanju sporova koji detaljno propisuje sam postupak medijacije i njegove učinke, ovlasti medijatora, te svrhe i ovlasti institucija za mirno rješavanje sporova, a u čl. 4. Zakona nalazi se sljedeća definicija medijacije, koja se u potpunosti poklapa s definicijom iz prethodnog Zakona o mirenju.

„Medijacija je svaki postupak, bez obzira na to provodi li se u sudu, instituciji za medijaciju ili izvan njih, u kojem stranke nastoje sporazumno riješiti spor uz pomoć jednog ili više medijatora koji strankama pomažu postići nagodbu, bez ovlasti da im nametnu obvezujuće rješenje.“¹³

Prema tome, medijacija je postupak alternativnog rješavanja sporova kojim se strane, uz pomoć neovisnog i neutralnog trećeg posrednika - medijatora, potiču na pregovore radi postizanja sporazuma o rješavanju njihovog spora. Pritom nije važno iz koje pravne grane spor izvire – prikladan je obiteljski spor, radni spor, građanski spor, trgovački spor, upravni spor, pa čak i kazneni spor¹⁴, na što će se ovaj rad fokusirati. Osnovni cilj medijacije je, u svakom postojećem slučaju, postizanje sporazumnog rješenja spora, čime se izbjegava dugotrajni i skupi sudski postupak, a stranama omogućuje veća kontrola nad ishodom spora.

Dakle, sastanak podrazumijeva otvoren i iskren dijalog pod vodstvom stručnog posrednika koji brine da se prepoznaju potrebe svih sudionika i da se razgovor vodi s poštovanjem. Pritom je važno naglasiti kako se medijacija temelji na načelima dobrovoljnosti, povjerljivosti i nepristranosti te je na medijatoru da brine da se ti principi uvažavaju tijekom čitavog trajanja postupka.

S obzirom na sve rečeno, proces mirenja možemo sumirati na nekoliko osnovnih postulata¹⁵:

- 1) Ideja mirenja počiva na tome da društvena reakcija na počinjeni prekršaj mora biti prvenstveno usmjerena na **popravljanje zla** koje je žrtva pretrpjela.

¹³ Zakon o mirnom rješavanju sporova, NN 67/2023

¹⁴ Zakon o mirnom rješavanju sporova, čl.1. st. 1.

¹⁵ Stogrin, P. Mediation in criminal matters. Acta Universitatis George Bacovia, (1), 70. 2014. str.4.

- 2) Počinitelj mora shvatiti da je **nezakonito ponašanje neprihvatljivo** i da ima stvarne posljedice kako za žrtvu tako i za zajednicu.
- 3) Počinitelj mora **prihvatiti odgovornost** za svoje postupke
- 4) Sudjelovanje stranaka u postupku mirenja mora biti **dobrovoljno**.
- 5) Žrtvi se mora pružiti prilika da **izrazi svoje potrebe** i sudjeluje u određivanju najprikladnijih načina na koje će počinitelj popraviti pretrpljenu štetu.
- 6) Medijator mora nastupati **neutralno i nepristrano**, bez predrasuda i stereotipa u pogledu stranaka i predmeta spora
- 7) Naglašena je **tajnost postupka** – sve što je izneseno tijekom medijacije je strogo povjerljivo i ne može se rabiti kasnije, u eventualnom sudskom postupku, ako stranke na to nisu pristale.

Općenito, rezultati provedenih istraživanja, o kojima će više biti rečeno u idućem poglavlju, upućuju na snažnu potrebu za više sličnih programa koji bi dodali novu, emocionalnu dimenziju, tradicionalnom kaznenom pravosuđu i tako doprinijeli iscjeljenju za sve, što je glavna pretpostavka restorativne pravde¹⁶. U skladu s tim, mogućnost dijaloga i susreta licem u lice trebala bi biti široko promovirana kako žrtvama tako i počiniteljima, koji često nisu upoznati s tom praksom.

¹⁶ Zehr, H. The Little Book of Restorative Justice, *Op. cit.*

2. MIRENJE U KAZNENOM POSTUPKU

3.1. O mirenju u kaznenom postupku općenito

Kao što je upravo objašnjeno, mirenje je, općenito govoreći, alternativno sredstvo rješavanja sukoba, pristupačno s financijskog stajališta i osmišljeno kao fleksibilan postupak koji za cilj ima oživljavanje odnosa između žrtve i počinitelja, postizanje sporazuma o odšteti i općenito ispunjavanje potrebnih koraka da bi se minimizirale posljedice učinjenih povreda.

No, kako točno te prednosti dolaze do izražaja kada mirenje promatramo kao alternativu kaznenom postupku? Pa, prije svega, jedna od glavnih kritika upućenih kaznenom pravosuđu odnosi se na način na koji se pristupa žrtvama. Kao što znamo, kazneni postupak kakav danas poznajemo ustrojen je na dvostranom odnosu između države s jedne, i pojedinca osumnjičenog za kazneno djelo s druge strane. Ipak, kazneno djelo koje je dovelo do uspostavljanja tog odnosa i uopće potrebe za pokretanjem kaznenog postupka, odvijalo se između žrtve, koja je najčešće druga fizička osoba, i počinitelja. Prema tome, kazneni postupak u kojem se naglasak stavlja isključivo na kažnjavanje počinitelja, zanemaruje potrebe jednog od osnovnih dionika – žrtve. To potvrđuje i činjenica da je pojam žrtve u naš Zakon o kaznenom postupku¹⁷ (u daljnjem tekstu: ZKP) uveden relativno kasno, tek normativnim promjenama 2008. godine.¹⁸ Do tih zakonodavnih izmjena koristio se pojam 'oštećenik', kojim se primarno označavao subjekt koji je pretrpio materijalnu štetu te su se njegova prava konzumirala nadoknadom te štete. S druge strane, uvođenjem termina 'žrtva' uzima se u obzir cjelokupno njezino iskustvo, odnosno traumatizacija, patnja ili gubitak koju je pretrpjela kao rezultat kaznenog djela, te joj se u skladu s tim priznaju neka prava koja ranije nije imala. Unatoč takvim i sličnim pozitivnim promjenama, i dalje se tijekom kaznenog postupka prioritizira sankcioniranje počinitelja. Kao rezultat, žrtve u tom procesu često osjećaju zanemarenost i bespomoćnost, i to s dobrim razlogom, budući da je

¹⁷ Zakon o kaznenom postupku NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22

¹⁸ Burić, Z. Kaznenopravni sustav prilagođen žrtvama kaznenih djela?. Godišnjak tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Kluba pravnika grada Zagreba. (ur. Bratković, Marko) Zagreb, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 2021. str. 163. – 188. str. 168.

isti organiziran na način da su žrtve tek promatrači nečega što je duboko utjecalo na njihov život. To, posljedično, dovodi do frustracije i sekundarne viktimizacije. Ove tvrdnje podupire istraživanje¹⁹ koje je proveo David L. Gustafson, u kojem su se sudionici (njih 97%) složili da njihovo sudjelovanje u kaznenom postupku rezultira negativnim emocijama koje su upravo navedene.

A kakve bi to potrebe žrtve mogle imati? Ovdje se, ponovo, rad oslanja na kratku, ali suštinski izuzetno relevantnu *Knjižicu o restorativnoj pravdi*²⁰, gdje su nabrojane osnovne potrebe žrtava. Prije svega, oštećeni žele biti detaljno informirani o slučaju, što često zahtijeva uključivanje počinitelja koji je iz prve ruke upoznat sa svim činjenicama i okolnostima incidenta. To uključuje i želju da saznaju razloge **zašto** je uopće došlo do nedjela, što se inače često izostavlja na sudu fokusiranjem na pitanje 'Da li je osumnjičeni počinio/la kazneno djelo ili ne?'. Drugo, kao korak prema iscjeljenju, žele biti u mogućnosti izraziti svoj glas i obavijestiti druge, a posebno počinitelja, kako su njegovi postupci utjecali na njih i kakve dugotrajne posljedice zbog toga trpe. U bliskoj vezi s tim, spominje se i koncept osnaživanja, koji implicira aktivno sudjelovanje u rješavanju sukoba. Neki autori ističu nužnost osnaživanja svih primarnih dionika jer svi oni „imaju puno toga za dobiti ili izgubiti kaznenim pravosudnim intervencijama i njihovim ishodom“²¹. Kao posljednja potreba, u knjižici se specificira potreba za restitucijom. Osim materijalne restitucije koja je opipljiva, praksa je pokazala da je čak i simbolična restitucija u obliku isprike, poštovanja, preuzimanja potpune odgovornosti i obećanja da se djelo više nikada neće ponoviti, vrlo korisna jer pokazuje da počinitelj iskreno žali zbog onoga što je učinio. Neki autori naglašavaju da je upravo simbolična reparacija vitalni element koji razlikuje medijaciju od svih drugih oblika kontrole kriminala²².

Međutim, to ne znači da su sve žrtve sposobne oprostiti počiniteljima nakon susreta, niti da postaju prijatelji nakon toga, kako je pokazala analiza Susan L. Miller²³. No, brojna istraživanja, temeljena na intervjuima sa sudionicima, pokazuju kako gotovo sve žrtve

¹⁹ Gustafson, D.L. Encountering 'The Other': Victim Offender Dialogue in Serious Crime. Leuven. KUL. Faculty of Law. 2018. str. 293.

²⁰ Zehr, H. The Little Book of Restorative Justice. *Op. cit.*, str. 14-15.

²¹ Barton, Charles KB. Restorative justice: The empowerment model. Hawkins Press, 2003. str. 25.

²² Barton, Charles. Theories of Restorative Justice. 2000. http://www.voma.org/docs/barton_trj.pdf (20.3.2024.) str. 10.

²³ Miller, L.S. After the Crime - The Power of Restorative Justice Dialogue between Victims and Violent Offenders. New York University Press. 2011.

napuštaju sastanak s olakšanjem, obnovljene, optimistične, s osjećajem osnaženosti i spremnije za nastavak svog života. Sveukupno, zahvalne su na prilici i smatraju je vrijednom uloženog vremena. Također, rezultati sugeriraju da upoznavanje počinitelja može imati utjecaj na smanjenje simptoma PTSP-a i čak biti prekretnica gdje žrtve odluče iskoristiti svoje iskustvo kako bi pomogle drugima pogođenima sličnim traumama i/ili tragedijama²⁴. Drugim riječima, dokazi ukazuju na to da medijacija između žrtve i počinitelja može imati značajne terapijske koristi u iscjeljivanju i rješavanju traume. Kao rezultat, sva istraživanja dijele jednu sličnost – sudionici se slažu da je to bilo životno iskustvo i izražavaju svoju nadu da će i drugim žrtvama i počiniteljima biti pružena ista prilika.

S druge strane, žrtve su također izrazile potrebu za suosjećanjem i priznanjem tuge i patnje od strane pravosudnih stručnjaka kao ključni dio oporavka, što im kazneni pravosudni sustav redovito nije mogao pružiti, te stoga nije bio koristan u iscjeljivanju.²⁵

Za državu, osuđivanje počinitelja označava zatvaranje tog poglavlja, međutim, isto se ne odnosi na žrtve koje su prepuštene same sebi da pronađu smisao nakon potresnog događaja. Otvoreni dijalog, umjesto potiskivanja emocija, može pomoći žrtvama da pronađu taj smisao i nadu u svjetliju budućnost. Kako je već spomenuto, kako bi nastavili dalje, oni koji su pogođeni kaznenim djelom, često moraju postaviti mnoga pitanja koja ostaju neodgovorena nakon sudskog postupka, a susret licem u lice s počiniteljem u prisustvu obučenog posrednika pruža idealnu priliku za to.

Sve u svemu, mirenje daje žrtvi veću kontrolu nad samim procesom i ishodom, omogućujući joj da izrazi svoje osjećaje, potrebe i želje te da sudjeluju u pregovorima o načinu nadoknade štete ili rješavanju konflikta. Osim toga, ovaj postupak obično traje kraće od suđenja, čime se eliminira (ili barem minimizira) stres i trauma povezana sa sudskim postupkom. S tim u vezi, problem postaje veći uzmemo li u obzir da je nerijetko

²⁴ Miller, L.S. After the Crime – The Power of Restorative Justice Dialogue between Victims and Violent Offenders. *Op. cit.* ; Walters, M. A. 'I Thought "He's a Monster"... [But] He Was Just...Normal': Examining the Therapeutic Benefits of Restorative Justice for Homicide. *British journal of criminology* 55 (6), 1207-1225. London, Oxford University Press. 2015. ; Umbreit, M. S.,; Vos, B. Homicide Survivors Meet the Offender Prior to Execution: Restorative Justice through Dialogue. *Homicide studies*, Vol.4 (1), p.63-87. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc. 2000. ; Gustafson, D.L. Encountering 'The Other': Victim Offender Dialogue in Serious Crime. *Op. cit.*

²⁵ Goodrum, S. After Homicide: Victims Families in the Criminal Justice System (Chapter 8: Seeking and Surviving Justice). Boulder, USA. Lynne Rienner Publishers.2022.

potrebno voditi dva odvojena postupka kako bi se odlučilo o krivnji i naknadi štete, naročito kada šteta nije bitno obilježje kaznenog djela. Naime, iako zakonodavac omogućuje obeštećenje oštećeniku već u kaznenom postupku²⁶ kako bi se, u skladu s načelom ekonomičnosti, oštećenom brzo i jednostavno pružila potpuna zaštita povrijeđenih subjektivnih prava, u praksi se ta mogućnost nedovoljno provodi.²⁷ Maršavelski²⁸ naglašava kako je velika šteta što adhezijski postupak u praksi ne funkcionira efikasnije jer se upućivanjem na građansku parnicu nepotrebno dvostruko opterećuje pravosudni aparat te se dodatno otežava žrtvi time što ju se izlaže dodatnim svjedočenjima i troškovima postupka.

Posljednje, ali jednako važno, mirenje može pomoći u očuvanju odnosa između žrtve i počinitelja, što može biti naročito važno u slučajevima gdje su žrtva i počinitelj dugotrajno povezani na neki način (npr. obiteljski odnosi, radni kolege itd.).

S druge strane, kada se RP i proces medijacije promatraju iz konteksta počinitelja, oni impliciraju priznavanje i preuzimanje osobne odgovornosti za postupke koji su rezultirali štetom i patnjom. To je izazovan zadatak, a ono što je počinitelju pritom potrebno jest podrška u postizanju te odgovornosti.

Bez sumnje, u vezi s počiniteljima nekih težih kaznenih djela, naročito onih koji uključuju fizičko nasilje, potrebno je određeno razdoblje zatvora. Zanimljivo je kako se mnogi počinitelji zapravo slažu da zaslužuju biti sankcionirani na taj način i čak to vide kao neku vrstu "buđenja"²⁹. Međutim, dok biva zatvoren, počinitelj često nema motivaciju za razvijanje osjećaja empatije i kajanja, naprotiv, on se još više udaljava od žrtve³⁰. To nas dovodi do zaključka da puko zatvaranje iza rešetaka ne može biti prihvaćeno kao adekvatno rješenje.

²⁶ Imovinskopravni zahtjev koji je nastao zbog počinjenja kaznenog djela raspravit će se na prijedlog oštećenika u kaznenom postupku, ako se time ne bi znatno odugovlačio taj postupak. (čl. 153. st. 1. Zakona o kaznenom postupku, NN 80/22)

²⁷ Šago, D., Pleić, M. Adhezijsko rješavanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci v. 33, br. 2, str. 967-999. 2012. str. 997.

²⁸ Burić, Z. Kaznenopravni sustav prilagođen žrtvama kaznenih djela ?. *Op. cit.* str. 176.

²⁹ Miller, L.S. After the Crime – The Power of Restorative Justice Dialogue between Victims and Violent Offenders. *Op. cit.* str. 162.

³⁰ Zehr, H. The Little Book of Restorative Justice. *Op. cit.* str. 16.

Potrebna je hrabrost da bi se stalo pred žrtvu i vidjelo koliko je uznemirena zbog onoga što joj je učinjeno, ali susret može biti moćno sredstvo u procesu ozdravljenja. Ipak, iako krivnja i sram mogu potaknuti osjećaje kajanja te imati kako specijalni tako i opći preventivni učinak, treba biti oprezan pri provođenju medijacije kako proces "reintegrativnog sramljenja" ne bi rezultirao "stigmatizirajućim sramljenjem" koji dovodi do daljnje izolacije počinitelja od društva i slabi društvenu kontrolu.³¹ U tom smislu, rasprava bi trebala uključivati priznavanje prethodne traume počinitelja koja je možebitno igrala ulogu u njegovim postupcima te ga motivirati za daljnji napredak u budućnosti. U tom kontekstu vrijedno je spomenuti kako medijacija može imati mjesto u redefiniranju počiniteljeve vizije o sebi kao pouzdanoj osobi, sposobnoj da se pridržava zakona³². Naime, neki počinitelji trebaju ozdravljenje u sličnoj mjeri kao i žrtve. U vezi s tim, zatvaranje starih rana je imperativ za osobnu transformaciju i prestanak kriminala. Sigurno okruženje i pomoć tijekom mirenja pružaju im priliku da otvoreno razgovaraju o zlostavljanju koje su pretrpjeli ili događajima koji ih plaše, ponekad po prvi put ikad. U tom svjetlu, dokazi sugeriraju da ovakvi sastanci mogu imati ulogu u rješavanju dječjih trauma počinitelja, što je značajan faktor kriminaliteta³³. Osim toga, literatura skreće pažnju na potencijal koji ti susreti mogu imati u smanjenju stope recidivizma ozbiljnih počinitelja³⁴. Promijenjeno ponašanje i smanjenje kriminalnog relapsa mogli bi biti izravno povezani s empatijom koju počinitelji imaju tendenciju razviti prema žrtvama tijekom procesa mirenja, do te mjere da odluče obećati da više nikada neće nanijeti štetu drugoj osobi³⁵.

Studije koje su spomenute kada se govorilo o percepciji medijacije kod žrtava, pokazuju istu razinu zadovoljstva sa strane počinitelja - osjećali su se zahvalno, očišćeno i mirno

³¹ Wickert, Christian. Reintegrative Shaming (Braithwaite). 10.10. 2019. <https://soztheo.de/theories-of-crime/sanctioning/reintegrative-shaming-braithwaite/?lang=en> (1.3.2024.)

³² Walters, M. A. 'I Thought "He's a Monster"... [But] He Was Just...Normal': Examining the Therapeutic Benefits of Restorative Justice for Homicide. *Op. cit.* str. 1220.

³³ Gustafson, D.L. Encountering 'The Other': Victim Offender Dialogue in Serious Crime. *Op. cit.*

³⁴ Stewart, L., *et. al.* The Impact of Participation in Victim-Offender Mediation Sessions on Recidivism of Serious Offenders. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, Vol.62 (12), 3910-3927. Los Angeles, CA: SAGE Publications. 2018. str. 3910.

³⁵ Gustafson, D.L. Encountering 'The Other': Victim Offender Dialogue in Serious Crime. *Op. cit.* str. 331. ; Miller, L.S. After the Crime – The Power of Restorative Justice Dialogue between Victims and Violent Offenders. *Op. cit.*

znajući da su, barem donekle, pomogli žrtvi i, stoga, poboljšali stvari. Dodatno, neki od sudionika su spomenuli kako im je to pomoglo da dublje razumiju osjećaje drugih ljudi³⁶. Kako se može vidjeti, susret s žrtvom može imati dubok utjecaj na počinitelja. Za razliku od kaznenog pravosuđa, mehanizmi restorativne pravde osmišljeni su kako bi humanizirali počinitelja, što otvara vrata potencijalnom pomirenju. Razumijevanje koje se pruža počinitelju izaziva u njemu osjećaj zahvalnosti, što ga nakon toga motivira da pokaže da je vrijedan povjerenja i oprosta. To mu omogućava da izađe iz uloge 'zlikovca', ostavi zločin iza sebe i razvija se prema društveno odgovornom životu.

Sve u svemu, vidljivo je kako medijacija strankama pruža priliku za rješavanje sukoba bez posezanja za sudskim tijelima, izbjegavajući tako nedostatke dokaznog postupka, formalizam, visoke troškove i mnoge druge slabosti emotivno i vremenski iscrpljujućeg sudskog postupka. Međutim, važno je napomenuti da mirenje nakon kaznenog djela nije primjenjivo u svim situacijama te da postoje određeni uvjeti i ograničenja koja određuju kada je mirenje prikladno – ponajprije se to odnosi na ozbiljnost kaznenog djela i dobrovoljnost svih uključenih strana.

2.2. Mogućnost mirenja u kaznenim stvarima u Hrvatskoj

Općenito govoreći, pri razvijanju koncepta medijacije za rješavanje sukoba u kaznenopravnom području, neophodno je donijeti razboritu odluku o tome u kojim kategorijama zločina je moguć postupak mirenja. U pravilu, medijacija se koristi u slučajevima manjih kaznenih djela protiv osoba i imovine. S tim u vezi, nerijetko je primjenjivost medijacije ograničena na određenu vrstu ili visinu kazne predviđenu za počinjeno djelo, ali nije uvijek tako. Naime, dok neke države imaju znatno suženu primjenu medijacije, druge dopuštaju njenu primjenu neovisno o kojim kaznenim djelima je riječ.

³⁶ *Ibidem*

Hrvatski kaznenopravni zakonodavni okvir dopušta određenu implementaciju restorativnih procesa u kaznenim predmetima, primjerice, kroz primjenu načela svrhovitosti, izricanje posebnih obveza, adhezijski postupak, sporazumijevanje državnog odvjetništva s okrivljenikom te konačno kroz postupak mirenja.³⁷ Pritom je mogućnost mirenja ograničena na djela koja se **ne** progone po službenoj dužnosti. Naime, kazneni postupak se pokreće na zahtjev ovlaštenog tužitelja, a za određena kaznena djela određeno je da to nije državni odvjetnik, već privatni tužitelj. Također razlikujemo i situaciju kada državni odvjetnik doduše jest dužan pokrenuti kazneni postupak, ali samo uz pretpostavku da žrtva to prethodno predloži³⁸. Konačno, moguće je i da oštećenik stupi na mjesto državnog odvjetnika kao supsidijarni tužitelj, u slučaju kada DO ustanovi da nema osnova za pokretanje ili provođenje kaznenog progona³⁹. *Ratio* razlikovanja kaznenih djela na ona za koja se progon pokreće *ex officio* i ona kod kojih pokretanje kaznenog postupka, pa čak u nekim slučajevima i njegov ishod, ovise o oštećeniku, jesu smanjenje opterećenja pravosudnog sustava i fokusiranje resursa na ozbiljnije slučajeve. Dakle, to su uglavnom manje ozbiljna kaznena djela koja pretežito povređuju interese pojedinca te nisu toliko štetna za društvo kao cjelinu, odnosno koja ne predstavljaju izravnu prijetnju javnoj sigurnosti.

Da rezimiramo, domaći zakonodavni okvir ograničava mogućnost mirenja na tri situacije:

- 1) Kod kaznenih djela koja se progone po privatnoj tužbi
- 2) Kod kaznenih djela čiji progon predlaže oštećenik
- 3) Kada žrtva preuzima kazneni progon kao supsidijarni tužitelj⁴⁰

Konačno, postoji i četvrta kategorija slučajeva koje ćemo spomenuti u kontekstu mirenja, a to su situacije u kojima je počinitelj maloljetnik ili mlađi punoljetnik. Međutim, kada je riječ o kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj, tada govorimo o izvansudskoj nagodbi koja je pandan mirenju, ali s pravilima i načelima ponešto prilagođenih osjetljivoj naravi subjekata postupka.

³⁷ Maršavelski, A. Ivanušić, K. Restorativna pravda u kaznenopravnoj teoriji i praksi Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 28, broj 2/2021, str. 473-505. str. 488.

³⁸ ZKP, čl. 2. st. 2

³⁹ ZKP, čl. 2. st. 4.

⁴⁰ A. Maršavelski, K. Ivanušić: Restorativna pravda u kaznenopravnoj teoriji i praksi. *Op. cit.* str. 490.

Prema trenutnom zakonodavnom uređenju⁴¹, po privatnoj tužbi progone se kaznena djela protiv časti i ugleda, odnosno **uvreda i kleveta**, zatim osnovno kazneno djelo **tjelesne ozljede**, ali također i pokoje kazneno djelo protiv osobne slobode. Ovdje spadaju **prisila i prijetnja**, osim ako su počinjene iz mržnje, prema djetetu, osobi s težim invaliditetom, bliskoj osobi, odvjetniku u obavljanju njegove djelatnosti ili prema odgovornoj osobi u obavljanju javne ovlasti te, u slučaju prijetnje, ako je upućena prema većem broju ljudi ili je prouzročila veću uznemirenost stanovništva, kao i ako je osoba kojoj se prijeti dulje vrijeme stavljena u težak položaj. Konačno, optužni akt privatnog tužitelja zahtjeva i niz djela protiv imovine. Ovdje ubrajamo **sitnu krađu, utaju, pronevjeru, prijevaru i zlorabu povjerenja**, uz pretpostavku da se ne radi o velikoj imovinskoj vrijednosti te da nisu počinjena na štetu državne imovine. Osim toga, kada su **krađa, teška krađa, razbojništvo, neovlaštena uporaba tuđe stvari** te **prijevara** počinjeni na štetu bračnog ili izvanbračnog druga, životnog partnera ili neformalnog životnog partnera, srodnika po krvi u ravnoj lozi, brata ili sestre, posvojitelja, posvojenika ili na štetu osobe s kojom počinitelj živi u zajedničkom kućanstvu, također se progone po privatnoj tužbi.

Još je šarolikija lista onih djela koja je progone po prijedlogu. To su kazneno djelo **zlostavljanja na radu**, kvalificirani oblik **prijetnje, nametljivo ponašanje**, uz pretpostavku da nije počinjeno prema djetetu ili bliskoj osobi, kao i cijeli niz kaznenih djela protiv privatnosti. Ovdje, među ostalim, obuhvaćamo **narušavanje nepovredivosti doma i poslovnog prostora, povredu tajnosti pisama i drugih pošiljaka, neovlašteno zvučno snimanje i prisluškivanje te neovlašteno slikovno snimanje**, ali sve navedeno uz uvjet da nije izvršeno od strane službene osobe. Kazneni zakon uvjetuje progon prijedlogom oštećenika i za kaznena djela **zlouporabe snimke spolno eksplicitnog sadržaja, neovlaštenog otkrivanja profesionalne tajne, širenja spolno prenosive bolesti** (osim ako je počinjeno na štetu djeteta), **neovlaštene uporabe tuđe pokretne stvari, oštećenja tuđe stvari** ako nije počinjeno na štetu državne imovine, **zlouporabe osiguranja, odavanja i neovlaštenog pribavljanja poslovne tajne, neovlaštenog pristupa**

⁴¹ Kazneni zakon (u daljnjem tekstu: KZ) NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24

računalnom sustavu, povrede osobnih prava autora ili umjetnika izvodača te, naposljetku, u slučaju **povrede prava na izum**.

Iz navedenog vidimo da popis kaznenih djela koja se ne progone po službenoj dužnosti nije pretjerano ekstenzivan te ga čine djela koja imaju relativno minorne posljedice za državu i društvo. Ipak, ova mogućnost da oštećene osobe same raspolažu svojim pravima te odlučuju o iniciranju postupka, kao i o njegovu okončanju, pomaže u rješavanju problema zatrpanosti sudova predmetima kao i problema neučinkovitosti i sporosti pružanja pravne zaštite. Daljnje smanjivanje tereta pravosudnih organa svakako omogućuje medijacija, koja je sukus ovog rada. Tako je zakonodavac, u postupcima po privatnoj tužbi, predvidio mogućnost upućivanja stranaka mirovnim vijećima s ciljem pokušaja mirenja, pod uvjetom da obje stranke imaju prebivalište na području na kojem djeluju mirovna vijeća⁴². No, ovdje valja naglasiti kako navedena odredba koja spominje mirovna vijeća nije u skladu s aktualnim stanjem u praksi te je naprosto relikv prošlosti. Naime, mirovna vijeća, kako su opisana Zakonom o mirovnim vijećima iz 1978., predstavljala su kombinaciju mirenja i suđenja te po današnjem shvaćanju ne bi ni odgovarala definiciji mirenja⁴³, a pokušaj formiranja suvremenih mirovnih vijeća u Hrvatskoj jednostavno nije zaživio⁴⁴. Srećom, Zakon također sucima pruža priliku da sami provode postupke mirenja tako da zakažu ročište na kojem privatni tužitelj može izjaviti da odustaje od progona, izmiriti se s okrivljenikom te prihvatiti ispriku okrivljenika, u kom slučaju se postupak završava odbacivanjem tužbe.⁴⁵ Iako se ova prilika doima primamljivom te su pojedini suci prepoznali prednosti takvog restorativnog pristupa u kaznenim predmetima, istraživanje provedeno 2018. godine⁴⁶ pokazuje nezadovoljstvo sudaca nedostatkom prostora za provođenje mirenja što je razlog zašto kazneni suci pretežito upućuju stranke u centre za mirenje radi pokušaja mirenja. Da se situacija po tom pitanju nije poboljšala do danas, potvrdila nam je tijekom razgovora sutkinja Općinskog suda u Velikoj Gorici, Kornelija

⁴² ZKP čl. 257. st. 1.

⁴³ Milić, Dario. Pravno uređenje mirenja u pravnom poretku Republike Hrvatske, *Pravnik*, vol. 45, br. 90, 2011, str. 67-86. <https://hrcak.srce.hr/98037> . (1.4.2024.) str. 74.

⁴⁴ A. Maršavelski, K. Ivanušić: Restorativna pravda u kaznenopravnoj teoriji i praksi. *Op. cit.* str. 490.

⁴⁵ ZKP čl. 527. st. 2.-4.

⁴⁶ Kutlić, A., Tkalčević, A. Div koji spava: Mirenje iz perspektive pravnih profesionalaca. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 52 No. 103, 2018. str.77.-98. <https://hrcak.srce.hr/file/295692> (23.3.2024.)

Ivanušić, istaknuvši da je u formalnim i hladnim sudskim prostorijama zahtjevno stvoriti ležernu atmosferu koja bi pomogla strankama da se osjećaju opušteno što bi pak olakšalo postupak pomirenja, naročito u osjetljivim slučajevima kao što su kazneni. Kao slikovit primjer, navela je činjenicu da je medijator, kada se mirenje provodi na sudu, fizički pozicioniran iznad stranaka, na mjestu gdje inače sjedi sudac, što nije kompatibilno s osnovnim načelima mirenja koji naglašavaju da su upravo stranke gospodari postupka te da su svi prisutni ravnopravni. Unatoč toj otežavajućoj okolnosti, Ivanušić naglašava da žali što se novim Zakonom o mirnom rješavanju sporova potiče izdvajanje mirenja izvan sudova, u posebne institucije za mirenje.

Općenito, sud pred kojim se rješava kazneni spor može tijekom čitavog trajanja postupka uputiti stranke da u određenom roku pokrenu medijaciju, a sam postupak smatra se pokrenutim prihvaćanjem prijedloga za provođenje medijacije. Nakon toga, sukladno načelu aktivne uključenosti stranaka u postupak, stranke su te koje slobodno biraju osobu medijatora, a u slučaju da se ne uspiju usuglasiti oko osobe ili broja medijatora, uvijek se mogu obratiti za pomoć Centru za mirno rješavanje sporova ili nekoj od institucija za medijaciju te zatražiti od za to ovlaštenih osoba, da to učine umjesto njih.⁴⁷ Potom se stranke sastaju s medijatorom radi upoznavanja i dogovora o daljnjim koracima, pri čemu se prvi sastanci nerijetko odvijaju sa svakom strankom zasebno. Ovo je prilično važan stadij jer će medijator tijekom razgovora s počiniteljem prikupiti potrebne informacije koje će mu pomoći da utvrdi je li isti pogodan kandidat za provođenje medijacije – ovdje je bitno ustanoviti pokazuje li počinitelj spremnost na preuzimanje odgovornosti i pokajanje. Medijator će zatim, kada ustanovi da su osnovni preduvjeti za provođenje medijacije ostvareni, provesti zajedničke sastanke, pružajući strankama siguran prostor za razgovor o njihovim problemima i pomažući im da pronađu rješenja koja su prihvatljiva za obje strane, vodeći računa tijekom čitavog postupka da se poštuje i promovira pozitivna atmosfera koja potiče suradnju, otvorenu komunikaciju i međusobno poštovanje među strankama. Naravno, stranke također mogu opunomoćiti odvjetnika da ih zastupa u postupku mirenja, pruža im pravne savjete i informacije o njihovim pravima, obvezama i mogućnostima te

⁴⁷ Zakon o mirnom rješavanju sporova čl. 14. st. 1.-3.

vodi računa da njihovi interesi budu adekvatno zastupljeni tijekom pregovora i postizanja sporazuma, ali sudjelovanje odvjetnika neće uvijek biti potrebno.

Prema tome, kako bi se osiguralo da medijacija bude učinkovita i da stranke budu zadovoljne postignutim rješenjem, ključno je da svi koji sudjeluju osjećaju da mogu slobodno izraziti svoja stajališta i potrebe, bez straha od osude ili prekida. Također, stranke bi trebale biti fokusirane na pronalaženje konstruktivnih rješenja i izgradnju povjerenja i razumijevanja, umjesto na krivicu ili optužbe. Općenito, postupak mirenja ne svodi se na odluku o kaznenoj odgovornosti, dapače, podrazumijeva se da je počinitelj već prije ulaska u proces mirenja preuzeo odgovornost za svoje postupke. Umjesto toga, fokus je stavljen na olakšavanje postizanje sporazuma o nadoknadi materijalne i nematerijalne štete, na obnovu odnosa između žrtve i počinitelja i, najvažnije, ozdravljenje. Uz to, stranke mogu razmotriti i različite preventivne mjere i alternativne sankcije koje bi mogle spriječiti buduće sukobe ili smanjiti rizik od ponavljanja kaznenog djela, poput pohađanja edukativnih programa, terapije, obveznog savjetovanja ili pak volontiranja. Prema tome, sporazum o mirenju može biti vrlo učinkovit alat za rješavanje različitih posljedica kaznenog djela, a zaključci sadržani u njemu mogu biti doista različiti i prilagođeni svakom individualnom slučaju. Jedino ograničenje je, dakako, da sadržaj dogovora ne bude protivan prisilnim propisima i moralu društva te da ne ide na štetu trećih osoba.

Konačno, ako uključene strane uspiju postići nagodbu, medijator će ju dokumentirati i potpisati te zatražiti od stranaka da učine isto. Ako pak, unatoč uložnim naporima, stranke ne postignu konsenzus, bilo zbog odustajanja jedne od stranaka, odluke medijatora da se medijacija obustavlja zbog gubitka svrhovitosti ili pak zbog proteka roka za dovršetak medijacije^{48 49}, strankama će se izdati potvrda o provedenom postupku mirenja te će se nastaviti sudski kazneni postupak. Dakako, kao što je ranije već naglašeno, sve što je rečeno tijekom medijacije strogo je povjerljivo te se ne može koristiti kao dokaz u sudskom postupku jer će, u suprotnom, takvi dokazi biti odbačeni kao nedopušteni. Jedina iznimka od tog pravila jest mogućnost korištenja tako pribavljenih informacija pred sudskim, arbitražnim ili drugim državnim tijelom ako je to neophodno radi zaštite javnog poretka ili

⁴⁸ Ukoliko stranke nisu odredile rok za dovršenje medijacije svojim sporazumom, medijacija se ima dovršiti u roku od 60 dana od dana njenog početka.

⁴⁹ Zakon o mirnom rješavanju sporova čl. 19. st. 1., 2.

pak kad je to nužno za provedbu ili ovrhu nagodbe. U svakom drugom slučaju, pojedinci koje postupe suprotno načelu povjerljivosti biti će odgovorni za štetu koju time prouzroče.⁵⁰

S obzirom na rečeno, možemo sumirati kako je u hrvatskom pravosudnom sustavu mirenje između počinitelja i žrtve moguće kod različitih kaznenih djela, ali ipak nije dostupno za sve vrste zločina. Općenito, kao i u većini zemalja, mirenje je u Republici Hrvatskoj češće primjenjivo u slučaju lakših kaznenih djela poput krađe, oštećenja imovine, tučnjave ili povrede časti i ugleda. To je u skladu s principima brzog, jednostavnog i ekonomičnog pružanja pravde te je, dapače, paradoksalno da manji sukobi sa zakonom moraju biti riješeni istim mehanizmom kao i ozbiljna kaznena djela s dalekosežnim posljedicama po pojedinca i/ili društvo. No, to nipošto ne znači da se mirenje treba ograničiti samo na lakša kaznena djela. Dapače, ono može biti izuzetno koristan alat za suočavanje s posljedicama ozbiljnijih kaznenih djela zahvaljujući svojoj posvećenosti na preuzimanje odgovornosti i iscjeljenje stranaka.

3.3. Izvansudska nagodba

Zahvaljujući brojnim međunarodnim dokumentima, konvencijama i preporukama Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe, u hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo također je uveden koncept restorativne pravde, i to u vidu izvansudske nagodbe.

Zakon o sudovima za mladež⁵¹ u čl. 72. eksplicitno spominje mogućnost uključivanja u postupak posredovanja kroz izvansudsku nagodbu. Riječ je o tzv. uvjetovanom oportunitetu koji podrazumijeva da će, ukoliko maloljetnik izvrši obvezu koja mu se nagodbom nalaže, kaznena prijava protiv njega u potpunosti biti brisana te se slučaj neće procesuirati pred sudom.

Većina onoga što je rečeno o postupku mirenja, a tiče se osnovnih načela, tijeka postupka, uloge medijatora i slično, *mutatis mutandis* vrijedi i za izvansudsku nagodbu. No, za razliku od medijacije, pri izboru, nalaganju i provedbi ove posebne obveze, ključna je uloga

⁵⁰ Više o dopuštenosti dokaza vidi: Zakon o mirnom rješavanju sporova čl. 22.

⁵¹ Zakon o sudovima za mladež NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19

državnog odvjetnika (u daljnjem tekstu: DO). U UNICEF-ovom priručniku detaljno su opisani kriteriji⁵² kojima se DO rukovodi prilikom izbora slučajeva koji će ići u postupak posredovanja. Prije svega, treba postojati visok stupanj vjerojatnosti da je maloljetnik doista počinio kazneno djelo koje mu se stavlja na teret, u suprotnom je potrebno dokazivati krivnju u kaznenom postupku. Zatim, potrebno je da se radi o kaznenom djelu za koje je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina, što je relativno mali broj kaznenih djela. Istovremeno, ne smije biti riječ o beznačajnom deliktu kako ne bi došlo do situacije da, zbog neizvršavanja obveza iz sporazuma, maloljetnik bude upućen u kazneni postupak, a isti potom bude obustavljen zbog insignifikantnosti djela. Dakako, i ovdje je ključni faktor dobrovoljnost te pristanak osumnjičenika i oštećenika na sudjelovanje u postupku. Konačno, poželjno je da je riječ o prvom sukobu sa zakonom, ali ni recidivisti nisu sasvim isključeni.

Kao što je već spomenuto, sam proces je u velikoj mjeri analogan onom tijekom medijacije - najprije se vodi individualan razgovor s počiniteljem, potom sa žrtvom te konačno zajednički sastanak s obje stranke. Međutim, bitno odstupanje u odnosu na medijaciju jest obvezno sudjelovanje trećih osoba na svakom sastanku, preciznije roditelja ili skrbnika, ukoliko su žrtva ili počinitelj maloljetnici. Ako je počinitelj mlađi punoljetnik, može samostalno sudjelovati u postupku, ali ima na raspolaganju mogućnost da pozove pratnju kao podršku, a isto vrijedi i za žrtvu. Obzirom da je najmanje jedan subjekt ovog postupka maloljetnik, odnosno mlađi punoljetnik, te samim time pripadnik jedne izrazito osjetljive skupine, korisno je da posrednik bude osoba pomažućih profesija, primjerice socijalni pedagog, socijalni radnik i slično, kako bi svojim specijaliziranim znanjima maksimalno olakšao ovaj proces. Osnovna zadaća medijatora na prvom sastanku s počiniteljem jest, jednako kao u postupku mirenja, da sa velikom sigurnošću utvrdi da je počinitelj preuzeo odgovornost te da je spreman nadoknaditi štetu. To je od esencijalne važnosti iz razloga što u suprotnom može doći do velikih izazova tijekom susreta sa žrtvom u vidu minimiziranja kaznenog djela i njegovih posljedica te, konsekventno, retraumatiziranja žrtve. Kako bi se to spriječilo, u slučaju da medijator u bilo kom stadiju zaključi da namjere

⁵² Koller – Trbović, N. Žižak, A. Mirosavljević, A. Pirnat, H. Schauperl, L. Izvansudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Zagreb, 2013. str. 37.

počinitelja nisu iskrene, on će prestati s postupkom i vratiti predmet Državnom odvjetništvu koje će potom odrediti neku drugu posebnu obvezu ili započeti sudski postupak.

Ako pak nagodbeni razgovor bude plodonosan i završi pisanim sporazumom, isti treba sadržavati jasno formulirane dogovore, način plaćanja, mogućnost pravnog savjetovanja za sudionike ako je riječ o visokim iznosima odštete te suglasnost skrbnika ako se radi o maloljetniku⁵³. Nakon toga posrednik nadzire izvršenja sporazuma te, ovisno o rezultatima, sastavlja završno izvješće i šalje ga Državnom odvjetništvu. Ono potom donosi odluku i pisano rješenje o (ne)pokretanju sudskog postupka te isto upućuje uključenim stranama i posredniku, odnosno Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu.

Doc. dr. sc Anja Mirosavljević, profesorica na Odsjeku za poremećaje u ponašanju i velika zagovornicom restorativne pravde te članica Udruge za izvansudsku nagodbu, podijelila je s nama nekoliko nadahnjujućih primjera iz prakse koji zorno prikazuju prednosti mirnog rješavanja kaznenih sporova u odnosu na vođenje sudskog postupka. Prvi je slučaj u kojem je mladiću bila ukradena motoristička kaciga. Djelo je potom prijavljeno policiji te je slučaj završio u postupku izvansudske nagodbe. Tijekom postupka se pokazalo da je kaciga u pitanju žrtvi bila od izuzetne važnosti, no ne zbog financijske vrijednosti koja je bila relativno niska, već zato što mu je kacigu poklonio prijatelj koji je nedugo potom poginuo. Naime, da se žrtva nije odlučila upustiti u proces posredovanja i stupiti u kontakt s mladićem koji je kacigu otuđio, prava istina nikada ne bi izašla na vidjelo, a počinitelj ne bi shvatio koliko je boli njegov postupak nanio žrtvi.

Drugi primjer pokazuje da izvansudska nagodba također može biti iznimno korisna u slučaju kaznenih djela koja uključuju fizički kontakt jer su restorativne potrebe tada puno veće nego kod, primjerice, imovinskih delikata, a tiče se kaznenog djela koje je jedno vrijeme bilo poprilično popularno među mlađim delikventima. Riječ je o tzv. 'rokanju bakica', gdje se počinitelj zatrči prema osobi starije životne dobi te joj otrgne zlatnu ogrlicu s vrata. Ovdje je također izvansudska nagodba polučila pozitivne ishode jer stvara okruženje u kojem žrtve mogu izraziti koliko su bile potresene takvim događajem i

⁵³ Koller – Trbović, *et. al.* Izvansudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj. *Op. cit.* str. 67.

objasniti počinitelju da im je ukradeni nakit imao veliku sentimentalnu vrijednost jer možda potječe od pokojne majke, muža i slično. Taj emotivni aspekt nagodbe, a jednako tako i mirenja, ključni je moment i osnovni kriterij razlikovanja u odnosu na sudski proces tijekom kojeg redovito nema mjesta za razgovor o osjećajima i međusobno upoznavanje stranaka.

Unatoč ovim blistavim primjerima, svakodnevno se sve manji broj slučajeva upućuje u izvansudsku nagodbu. Naime, broj izvansudskih nagodbi značajno se smanjio od 2013. godine do danas.⁵⁴ Primjera radi, prije desetak godina je samo u Zagrebačku službu za izvansudsku nagodbu upućivano oko 150 slučajeva godišnje, dok je posljednje godine tek desetak slučajeva išlo u postupak posredovanja. Razlog tome je dvojak. Najprije, promjenama u kaznenom zakonodavstvu povišene su kazne za određena djela čime su ista automatski prestala biti podobna za izvansudsko rješavanje. Iako su tada zainteresirani akteri apelirali da se izvansudska nagodba omogući za djela za koja je zajamčena zatvorska kazna do deset godina, nije bilo sluha za taj prijedlog. Drugo, u novije vrijeme, za razliku od prethodnih godina, osjetno je manji broj maloljetnih počinitelja kaznenih djela. S tim u vezi, Miroslavjević žali što nije bilo političke volje da se izvansudska nagodba omogući i za slučajeve maloljetničkih prekršaja, čime bi se značajno proširilo polje njene primjene.

Za kraj, iako se u republici Hrvatskoj recidivizam sustavno ne prati te posljedično nema službene kaznene statistike na temelju koje bismo mogli zaključiti koji je utjecaj izvansudske nagodbe i mirenja na povratak kriminalu, postoje brojne studije koje ukazuju na to da restorativni procesi uistinu dovode do smanjenja stope recidivizma. Primjerice, istraživanje sa Sveučilišta Sam Houston State, pokazalo je kako su počinitelji obrađeni putem maloljetničkih sudova ponovno počinili prekršaj u gotovo 50 posto slučajeva, u razdoblju od 3,5 godine koliko je studija trajala, dok su oni koji su sudjelovali programima posredovanja imali znatno nižu stopu povratka kriminalu, tek oko 30 posto.⁵⁵ No, Miroslavjević opominje kako valja imati na umu da, unatoč ovim optimističnim

⁵⁴ Miroslavjević, Anja. Izvansudska nagodba- perspektiva oštećenika i mladih u sukobu sa zakonom. Zagreb, 2015. str. 101. <https://www.uisn.hr/data/uploads/anja-miroslavjevic-doktorat-.pdf> (9.4.2024.)

⁵⁵ Bouffard, J., Cooper, M., & Bergseth, K. (2017). The Effectiveness of Various Restorative Justice Interventions on Recidivism Outcomes Among Juvenile Offenders. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 15(4), 465-480. 2017. <https://doi.org/10.1177/1541204016647428> (8.4.2024.)

rezultatima, smanjenje recidivizma nipošto nije primarni cilj restorativnog pristupa, već tek njegov pozitivni nusprodukt. Osnovna svrha je fokus na žrtvu te, kako to slikovito opisuje Nils Christie, vraćanje konflikta onim subjektima koji su u njih direktno uključeni, jer angažiranje zajednice, žrtava i prijestupnika u prevladavanje njihovih vlastitih problema može i hoće rezultirati rješavanjem sukoba na održiviji način.⁵⁶

3.4. Izazovi vezani uz usvajanje restorativnih procesa

Ušteda vremena i novca, veća uključenost stranaka, očuvanje odnosa, prilagodljivost - sve su to koristi koje medijacija nosi, a koje su već ranije detaljnije opisane. Ipak, unatoč ovim brojnim prednostima, restorativna pravda općenito, a potom i mirenje, imaju neke slabosti koje, s ciljem sveobuhvatnog pregleda, valja adresirati.

Prije svega, velik broj kritika vezan je upravo uz fleksibilnost koja je u srži svih restorativnih praksi. Naime, postoji zabrinutost da bi nedostatak formalnih postupaka i pažljive zaštite temeljnih prava, poput prava na pošteno suđenje ili pretpostavke nevinosti, mogao dovesti do nepoštenog postupanja prema optuženima te omogućiti prikrivanje diskriminacijskog ponašanja i **ugrožavanje prava sudionika**.⁵⁷ Značajan korak u smjeru otklanjanja ovog izazova jest Preporuka CM/Rec (2018)8 Vijeća Europe o restorativnoj pravdi u kaznenim stvarima⁵⁸ koja pruža smjernice vladama koje namjeravaju uključiti restorativne procese u svoj pravni sustav, kako bi se žrtvama i počiniteljima zajamčilo poštovanje i zaštita njihovih temeljnih prava. Ista načela su potvrđena i 2021. godine jednoglasnim usvajanjem Venecijanske deklaracije o ulozi restorativne pravde u kaznenim stvarima⁵⁹ koja ističe važnost restorativne pravde i poziva države članice Vijeća Europe da nastave s implemetacijom Preporuke iz 2018. na nacionalnim razinama te da donesu

⁵⁶ Christie, N. Conflicts as property. *Op.cit.*

⁵⁷ Van Ness, Daniel. W. An overview of restorative justice around the world. Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice. *Op. cit.* str. 10.

⁵⁸ Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers of 3 October 2018 to member States concerning restorative justice in criminal matters.

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e35f3 (25.3.2024.)

⁵⁹ Declaration of the Ministers of Justice of the Council of Europe of 14 December 2021 on the Role of Restorative Justice in Criminal Matters (Venice Declaration). <https://rm.coe.int/venice-ministerial-declaration-eng-4-12-2021/1680a4df79> (25.3.2024.)

zakonodavstvo koje će učiniti restaurativnu pravdu dostupnom i pristupačnom u svim fazama kaznenog postupka.

Sljedeći izazov u direktnoj je vezi s jednim od osnovnih postulata medijacije. Dakako, riječ je o načelu dobrovoljnosti. Naime, iako je pravo stranaka da slobodno odluče žele li sudjelovati u procesu ili ne jedan od načina zaštite poštivanja integriteta cijelog procesa, **nedostatak obveznosti** može također i negativno utjecati na mogućnost i uspješnost provođenja postupka medijacije. Najprije, kada stranke nisu obvezane sudjelovati, mogu biti manje motivirane uopće započeti proces mirenja ili aktivno sudjelovati u njemu, što može znatno otežati postizanje sporazuma. U istom smjeru, percipiranje medijaciju kao neobvezujućeg procesa, može rezultirati nedostatkom ozbiljnosti u pristupu i manjkom uloženog truda pa čak i neopravdanim napuštanjem postupka. To dovodi do nepotrebnog gubitka vremena i resursa što je frustrirajuće i neproduktivno za sve uključene strane te može dovesti do smanjenja povjerenja u sam proces. Konačno, stranke mogu osjećati da je medijacija beskorisna ili nedjelotvorna ako se ne osjećaju obvezanima poštivati postignuti dogovor. Stoga je važno osigurati barem određenu razinu obveznosti u vidu poštivanja postignutih dogovora kako bi se osigurala uspješnost medijacijskog procesa. Slijedom toga, novi Zakon o mirnom rješavanju sporova navodi kako nagodba sklopljena u medijaciji obvezuje te da su stranke dužne pravodobno izvršiti sve obveze koje su nagodbom preuzele⁶⁰, kao i to da ona ima snagu ovršne isprave, ako su ispunjene za to predviđene pretpostavke. Bez obzira na to, ako žele dodatnu dozu sigurnosti, stranke se mogu sporazumjeti i da se nagodba sastavi u obliku javnobilježničkog akta, sudske nagodbe ili arbitražnog pravorijeka na temelju nagodbe⁶¹.

Još jedna teškoća s kojom se kaznena medijacija suočava od svojih začetaka do danas jest težnja konzervativaca za **strožim pristupom kažnjavanju**. Prema konzervativnoj teoriji, sankcije prema kriminalcima trebaju biti stroge i odvraćajuće⁶² te se medijacija smatra neprikladnim alatom za rješavanje problema zločina. Mnogi pristaše ove doktrine strahuju da će s napretkom restorativne pravde doći do gubitka državne moći te ju smatraju

⁶⁰ Zakon o mirnom rješavanju sporova čl. 20. st. 1.

⁶¹ *Ibidem*. čl. 20. st. 5.

⁶² Mantle, Greg, Fox D., Dhimi, Mandeep. Restorative Justice and Three Individual Theories of Crime. 2005. str. 20. http://www.antonioacasella.eu/restorative/Mantle,Fox,Dhimi_2005.pdf (19.3.2024.)

direktnom prijetnjom tradicionalnom uređenju⁶³. Danas, s jačanjem konzervativnih stavova i politika u mnogim zemljama Europe i Sjeverne Amerike, kao posljedice sigurnosnih prijetnji, ekonomskih izazova te rastućeg naglaska na pitanja nacionalnog identiteta, mnogi građani i politički akteri odupiru se obliku pravde koji stavlja naglasak na rehabilitaciju, adresiranje potreba, uključivanje žrtava u proces donošenja odluka te rješavanje korijenskih uzroka problema umjesto isključivo na kažnjavanje. Kako politika i javno mnijenje mogu imati snažan utjecaj na pravosudni sustav i prioritete u društvu, ako politički i društveni čimbenici ne podržavaju restorativne procese, može biti vrlo teško ostvariti promjene u tom smjeru.

No, čak i kada postoji politička podrška u vidu legislative, velikodušnih proračunskih sredstava, obrazovnih programa i podizanja svijesti o restorativnoj pravdi među javnosti, pravnim profesionalcima, žrtvama i počiniteljima, nailazimo na problem da se neke žrtve, naročito u slučajevima nasilnih djela, **neće htjeti suočiti** se s počiniteljem. Manje često, ali također moguće, počinitelji će odbiti tu mogućnost, vjerojatno zbog osjećaja srama ili nedostatka kajanja. U vezi s tim, Priručnik za provođenje mirovnih krugova savjetuje da se susret najprije predloži počinitelju, kako bi se izbjeglo razočaranje žrtve u slučaju da počinitelj nije otvoren za takvu mogućnost⁶⁴. Govoreći o pripremama prije susreta, ključno je da medijatori dobiju posebno obrazovanje o specifičnim učincima kaznenih djela na žrtve, uz tehnike koje mogu pomoći u smanjenju negativnih emocija, kako bi mogli adekvatno podržati žrtve u procesu oporavka.

Osim toga, ako i dođe do susreta, **kako znati da obje strane sudjeluju iz pravih razloga?** Intrinzična motivacija je ovdje od iznimne važnosti jer isprika i priznanje pogrešaka moraju biti iskreni kako bi rezultirali iscjeljenjem. Teškoća s kojom se RP često suočava jest da žrtva smatra počinitelja neiskrenim ili pak počinitelj misli da mu žrtva ne vjeruje. Postoje i strahovi da će neki počinitelji pristati sudjelovati samo kako bi izbjegli suđenje ili, u najgorem slučaju, kako bi nanijeli još veću emocionalnu bol žrtvi. Osim toga, uvijek postoji rizik da će jedna strana imati veću moć ili utjecaj od druge, što može dovesti do neravnoteže u pregovorima i **reviktimizacije**. Upravo iz tih razloga je ključno ulagati u obuku i

⁶³ *Ibidem*

⁶⁴ Fellegi, B; Szego, D. Handbook for Facilitating Peacemaking Circles. 2013. https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-11/peacemaking_circle_handbook.pdf (2.3.2024.) str. 24.

osposobljavanje stručnjaka za mirenje koji mogu olakšati postizanje pozitivnih ishoda i rješavanje složenih situacija, ali i pravovremeno prepoznati koji slučajevi jednostavno nisu podobni za ovaj postupak. Nažalost, postoje slučajevi kada je mirenje moralo biti odbačeno zbog ozbiljnih nedostataka u motivaciji sa strane žrtve ili počinitelja. U takvim okolnostima medijator nipošto ne smije prisiljavati ili nagovarati, kako žrtvu, tako ni počinitelja na sudjelovanje u procesu, već prije i tijekom cijelog procesa mora poštivati i podsjećati na načelo dobrovoljnosti. **Sudjelovanje pod pritiskom** u sukobu je sa samom biti medijacije te onemogućava postizanje osnovnog cilja – iscjeljenja – što potvrđuju izjave žrtava koje tvrde da su zbog pritiska na sudjelovanje od strane posrednika imale negativan doživljaj cjelokupnog procesa⁶⁵.

Na kraju, iako medijacija između žrtve i počinitelja uistinu može biti katarzično iskustvo, ponekad sama po sebi nije dovoljna za postizanje iscjeljenja, ni s jedne ni s druge strane. To će biti slučaj kada postoje dodatni problemi poput zlouporabe alkohola i/ili droga, problema s bijesom, teških psiholoških poteškoća itd. U tim slučajevima, mirenje treba podržati drugim rehabilitacijskim programima.

S obzirom na rečeno, može se zaključiti kako, bez obzira na nekolicinu izazova koji dolaze s primjenom medijacije u kaznenom postupku, dok god su medijatori temeljito i pravilno obučeni, a stranke adekvatno pripremljene te dok sudovi upućuju odgovarajuće slučajeve u ovaj proces, ne postoji razlog koji bi opravdao opstruiranje uvođenje i daljnje razvijanje medijacije i drugih restorativnih praksi u kazneni sustav.

4. MIRENJE U HRVATSKOJ KAZNENOPRAVNOJ PRAKSI

Iako je zakonodavac uredio tu mogućnost te su prednosti instituta medijacije prepoznate na teorijskoj razini, u Republici Hrvatskoj još uvijek izostaje zadovoljavajuća implementacija mirenja u kaznenim predmetima u praksi, za razliku od, primjerice,

⁶⁵ Miroslavljević, A. Izvansudska nagodba- perspektiva oštećenika i mladih u sukobu sa zakonom. *Op. cit.* str.162.

građanskih ili trgovačkih sporova, gdje su alternativne metode rješavanja sukoba već široko rasprostranjene i prihvaćene.

S ciljem boljeg razumijevanja trenutnog stanja u domaćoj kaznenopravnoj praksi, kao i glavnih izazova i prepreka koji otežavaju primjenu mirenja u kaznenim predmetima, provedeni su intervjui sa sutkinjom Kornelijom Ivanušić, koja je kroz dugu karijeru uspješno facilitirala velik broj postupaka mirenja, te s doc. dr. sc. Anjom Mirosavljević.

Za početak, obje sugovornice naglašavaju problem nepostojanja kulture mirenja, koji utječe na niz drugih teškoća. Naime, u Hrvatskoj još uvijek postoji nedostatak svijesti i razumijevanja o mirenju kao alternativnom načinu rješavanja sporova, a takav skepticizam u konačnici rezultira slabijom voljom stranaka da se odluče za ovaj postupak. Nažalost, tijekom intervjua smo saznali da manjak upućenosti u mogućnosti i koristi restorativnih programa nije prisutan samo među širom javnosti, već i među pravnicima. Te zabrinjavajuće podatke potvrđuje istraživanje^{66 67} provedeno među državnim odvjetnicima, prema kojem više od polovice ispitanika nije bilo upoznato s restorativnom pravdom u Hrvatskoj - gotovo 60% ispitanika nije bilo upoznato s restorativnim programima, a 11% je smatralo kako isti niti ne postoje. U direktnoj vezi s time je i nedostatak poticaja od strane sudova, a upravo su suci i državni odvjetnici glavni akteri koji bi trebali aktivnije promicati mirenje kao alternativu sudskom postupku i poticati stranke da razmotre tu opciju prije no što se odluče za sudski put. Naime, interesantno je kako je velik broj žrtava, čak oko 50%, zainteresirano za susret s počiniteljima te su voljne sudjelovati u programima medijacije⁶⁸, međutim, nije svaka žrtva upoznata s tom mogućnosti. Stoga pravosudne institucije i organizacije civilnog društva trebaju iskoristiti ovu pozitivnu statistiku te uložiti potrebne napore kako bi javnost bila bolje upoznata s restorativnim opcijama koje su im na raspolaganju.

⁶⁶ Istraživanje je provedeno od strane studentice u svrhu pisanja diplomskog rada te opsegom nije obuhvatilo izrazito velik broj radnika u pravosuđu, ali dobiveni rezultati svakako ukazuju na zabrinjavajuće nisku razinu svijesti o postojanju restorativnih mogućnosti u domaćem pravnom sustavu te stoga isto pitanje valja dodatno istražiti kako bi se došlo do relevantnijih podataka.

⁶⁷ Mezak, Mateja. Restorativna pravda iz perspektive stručnjaka u sustavu pravosuđa. 2018. <https://repozitorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf%3A371/datastream/PDF/view> (2.4.2024.) str. 45.

⁶⁸ Wemmers, Jo-Anne. Canuto, Marisa. Victims' Experiences with Expectations and Perceptions of Restorative Justice: A Critical Review Of the Literature. International Centre for Comparative Criminology, Université de Montréal. 2002. str. 35. https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-tp/victim/rr01_9/rr01_9.pdf (17.3.2024.)

U direktnoj vezi s problemom nepostojanja adekvatne kulture mirenja u Republici Hrvatskoj jest manjak političke volje da se mirno rješavanje sporova održi i nadalje razvija. Kao ilustraciju toga možemo uzeti sljedeći primjer. Naime, pilot projekt izvansudske nagodbe u Hrvatskoj proveden je sad već davne 2002. godine, a posljednja implementacija, koja je obuhvatila cijelu državu, bila je 2015. godine kada su ispunjeni uvjeti na razini čitave republike da državni odvjetnik, ako to smatra adekvatnim, uputi maloljetnika u izvansudsku nagodbu. No, kako je posljednja edukacija posrednika održana 2016. godine, danas u nekim županijskim središtima nema osobe posrednika čime je direktno ugrožen opstanak ovog postupka. Mirosavljević objašnjava kako domaća politička vlast ne prepoznaje potencijal i vrijednost izvansudskih metoda rješavanja sukoba te stoga ne ulaže prijeko potrebne resurse u obuku i promociju takvih modela.

Konačno, iako podatci jasno ukazuju na brojne koristi restorativnih praksi, kod nas se, za razliku od drugih zapadnih država, znanstvene spoznaje relativno slabo koriste u društveno humanističkim disciplinama s ciljem unapređenja prakse, što je prava šteta.

Kako bi se u budućnosti gore navedeno stanje popravilo, korisno je i potrebno reformirati obrazovni sustav te integrirati restorativne metode u školske politike i procese te revidirati postojeći kurikulum na pravnim fakultetima kako bi se uključili novi kolegiji koji pokrivaju teme restorativne pravde. Iako je u novije vrijeme napravljen pozitivan pomak u tom smjeru, učenje o medijaciji, alternativnim metodama rješavanja sukoba ili posebnim aspektima restorativne pravde trebao bi biti dio obveznog obrazovnog plana svih budućih pravnih praktičara i stručnjaka.

Unatoč navedenim izazovima, obje sugovornice i dalje čvrsto vjeruju u moć restorativne pravde te smatraju da je primjenjiva na svim razinama i za sva kaznena djela, uz pretpostavku da su ispunjena dva osnovna kriterija – dobrovoljnost i preuzimanje odgovornosti.

5. KOMPARATIVNA ANALIZA – KANADA I BELGIJA

5.1. Kanada

Već je spomenuto kako je upravo Kanada jedna od prvih zemalja koja je u 1970-ima i 1980-ima, kada je ideja restorativne pravde ponovno isplivala na površinu, uvela različite inicijative koje su poticale alternativne modele rješavanja sukoba poput medijacije, obiteljskog posredovanja i restorativnih krugova. U kasnijim godinama, kanadske provincije i teritoriji počeli su uspostavljati i formalne restorativne programe u pravosudnom sustavu te su doneseni zakoni koji podržavaju i promiču upotrebu restorativnih praksi. Tako je upotreba RP-a unutar kaznenog pravosudnog sustava omogućena odredbama Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom pravu za mladež, Zakona o pravima žrtava, Zakona o kažnjavanju i uvjetnom otpustu, kao i federalnim i pokrajinskim politikama. Primjerice, 1996. su u Kaznenom zakonu izmijenjeni ciljevi kažnjavanja kako bi se stavio naglasak na restorativne elemente kao što su promicanje osjećaja odgovornosti kod počinitelja, kajanje i nadoknađivanje štete koja je nanesena žrtvama i zajednici⁶⁹. U slučaju *Gladue*⁷⁰ Vrhovni sud Kanade otišao je i korak dalje te odbacio mišljenje da je restorativni pristup blaži prema kriminalu, kao i to da je kazna usmjerena na obnavljanje odnosa lakša kazna od tradicionalnih retributivnih kazni. Pozitivne promjene unosile su se i u legislativu na lokalnoj razini pa je tako u kanadskoj provinciji Manitobi 2014. donesen Zakon o restorativnoj pravdi⁷¹, prvi takvog tipa u Kanadi, s ciljem rehabilitacije počinitelja putem pomirenja s žrtvama i širom zajednicom. U Zakonu je čak dana službena definicija restorativne pravde koja navodi da je to:

„pristup rješavanju nezakonitog ponašanja izvan tradicionalnog kaznenog postupka koji uključuje pružanje prilike počinitelju i žrtvi ili drugim predstavnicima zajednice da traže

⁶⁹ Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46) odjeljak 718. <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf> (10.3.2024.)

⁷⁰ R. v. Gladue, (1999) 1 S.C.R. 688 <https://www.canlii.org/en/ca/scc/doc/1999/1999canlii679/1999canlii679.html> (10.3.2024.)

⁷¹ The Restorative Justice Act. Bill 60. 3rd Session, 40th Legislature, Manitoba, 63 Elizabeth II, 2014 <https://web2.gov.mb.ca/bills/40-3/pdf/b060.pdf> (10.3.2024.)

„rješenje koje popravljaju štetu prouzročenu nezakonitim ponašanjem i omogućava počinitelju da se iskupi, te, ako je potrebno, zahtijeva od počinitelja da potraži liječenje ili savjetovanje kako bi riješio osnovne mentalne zdravstvene probleme, ovisnosti ili druge ponašajne probleme.“⁷²

Osim zakonske podrške, u Kanadi se svakodnevno razvijaju različiti restorativni programi dostupni mladima i odraslima - trenutno su na nacionalnoj razini aktivna četiri programa i više no četrsto u pojedinim provincijama. Od nacionalnih programa svakako vrijedi spomenuti *Restorative Opportunities* u sklopu kojeg medijatori pružaju usluge diljem Kanade na način da se osobama koje su pretrpjele štetu od zločina otvara mogućnost komunikacije s počiniteljem koji im je nanio štetu. Program je to koji se uglavnom bavi nasilnim djelima - od 1992. godine, kada je pokrenut, do 2018., ukupno je 257 osuđenika sudjelovalo u medijaciji, od kojih je većina osuđena za ubojstvo, ubojstvo iz nehaja ili pokušaj ubojstva (51%) ili seksualna djela (27%)⁷³. Uz to, mnogo se truda ulaže u obrazovanje i osposobljavanje profesionalaca koji oživotvoruju sve te hvalevrijedne inicijative. Djelatno se radi i na tome da atmosfera mirnog rješavanja sporova prožme sve sfere društvenog života te da se šira javnost od najranije dobi upozna s restorativnim praksama. Odličan primjer za to je *The North Shore Restorative Justice Society's Schools Initiative*⁷⁴ koja od 2013. godine djeluje u osnovnim i srednjim školama s ciljem prenošenja djeci i mladima vještina za transformaciju sukoba i izlječenje odnosa.

Konačno, još jedna kanadska praksa koju bi valjalo usvojiti u domaćem pravnom sustavu jest kontinuirana evaluacija učinkovitosti kako bi se bolje odgovorilo na potrebe žrtava, počinitelja i zajednice. Naime, u Hrvatskoj nažalost nemamo dosljedne statističke podatke koji bi pokazali kolika je bila uspješnost provedenih postupaka mirenja, osim sporadičnih upitnika o zadovoljstvu stranaka ili osobnih stavova profesionalaca na tom polju – to sprječava da se prepoznaju i održe dobre prakse, ali još važnije, registriraju i eliminiraju slabosti u postupanju.

⁷² *Ibidem.* čl.2.(1)

⁷³ Government of Canada. Part IV: Restorative Justice. 15.12.2022. <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/jr/vrcan21st-rvcn21st/part4.html> (11.3.2024.)

⁷⁴ North Shore Restorative Justice Society <https://www.nsrj.ca/programs/restorative-justice-in-education-initiative> (11.3.2024.)

Što se tiče medijacije između žrtve i počinitelja, ona se Kanadi počela primjenjivati prije gotovo 30 godina i pokazala se vrlo uspješnom u postizanju iscjeljenja nakon zločina. Za razliku od domaćeg uređenja, ovdje ne postoje prepreke mirnom rješavanju sukoba u vidu težine i vrste kaznenog djela, ali pri upućivanju na mirenje mora se uzeti u obzir sigurnost žrtava, počinitelja i zajednice, zatim priroda kaznenog djela, priroda odnosa između sudionika te vjerojatnost nastavka odnosa između sudionika⁷⁵.

Načela i smjernice za praksu restorativne pravde u kaznenim pitanjima⁷⁶ također naglašavaju važnost nekih globalno prihvaćenih načela medijacije, kao primjerice pravo svake osobe na konzultiranje sa svojim pravnim savjetnikom prije nego pristane sudjelovati u procesu mirenja, ali i tijekom svih faza procesa. Konačno, ističe se da se prihvaćanje odgovornosti u svrhu sudjelovanja u procesu mirenja nipošto ne smije koristiti kao dokaz protiv počinitelja u bilo kojem kaznenom postupku koji može uslijediti, kao i to da se nesudjelovanje ili neuspjeh u postizanju sporazuma ne smiju koristiti kao opravdanje za strožu sankciju od one koja bi bila izrečena da nije bilo medijacije.

Iz svega rečenog vidimo da je restorativna pravda, a time i mirenje, sveprisutna u kanadskom pravnom sustavu. U prilog toj tvrdnji ide statistika iz 2017./2018. godine prema kojoj je tada u restorativne procese upućeno čak 22,576 predmeta⁷⁷. Mogući razlog toj zavidnoj brojci jest, među ostalim, pozitivan stav Kanađana prema restorativnoj pravdi. Naime, prema istraživanju⁷⁸ iz 2017. godine, više od 60% Kanađana smatra da bi restorativna pravda mogla žrtvama omogućiti iskustvo koje je više zadovoljavajuće od iskustva u tradicionalnom pravosuđu. Uz pažljivo promišljene javne medijske kampanje i strateško alociranje sredstava u programe koji promoviraju manje surove i otuđujuće

⁷⁵ Federal-Provincial-Territorial Meeting of Ministers Responsible for Justice and Public Safety. Principles and Guidelines for Restorative Justice Practice in Criminal Matters. 2018. <https://scics.ca/en/product-produit/principles-and-guidelines-for-restorative-justice-practice-in-criminal-matters-2018/> (11.3.2024.)

⁷⁶ *Ibidem*

⁷⁷ Federal-Provincial-Territorial Working Group on Restorative Justice. Increasing the Use of Restorative Justice in Criminal Matters in Canada - Baseline Report. <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/2020-resjus-jusrep/index-en.aspx> (11.3.2024.)

⁷⁸ Department of Justice Canada - Research and Statistics Division. Restorative Justice. 2017. <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/jr/rg-rco/2018/mar08.pdf> (11.3.2024.)

načine suočavanja s posljedicama kaznenih djela, i među hrvatskim građanima može se proširiti svijest o opipljivim koristima restorativnog pristupa pravdi.

5.3. Belgija

Što se pak tiče komparativnog prikaza mirenja u kontinentalnom pravnom okruženju, kao ogledan primjer izabrana je Belgija gdje je praksa medijacije započela još 1990-ih godina s projektima usmjerenim na odrasle počinitelje i manje prekršaje, da bi protekom vremena postala sveprisutna i uključila također slučajeve ozbiljnijih zločina. Dakle, mogućnost medijacije uvedena je u belgijski kazneni postupak 1994., zakonom koji omogućava Državnom odvjetništvu da slučajeve iz domene kaznenog prava rješava izvan suda⁷⁹. Očekivalo se da će takav potez rezultirati bržim odgovorom na lakše oblike kriminala te omogućiti prioritizaciju interesa žrtava. Također, htjelo se ukloniti stigmatizirajuće učinke klasičnih sudskih postupaka, ali i obnoviti povjerenje građana u pravosuđe te suzbiti negativni dojam među općom javnošću da zločini ostaju nekažnjeni⁸⁰. Što se tiče objektivnih ograničenja, kaznenu medijaciju u Belgiji je moguće predložiti kod kaznenih djela gdje zapriječena kazna ne prelazi dvije godine. Međutim, valja naglasiti kako se to odnosi na sankciju koju bi tužitelj zatražio u praksi, uz pretpostavku postojanja olakotnih okolnosti, što zapravo znači da se i djela koja su u teoriji kažnjiva sa do dvadeset godina zatvora u osnovi još uvijek mogu kvalificirati za postupak medijacije⁸¹.

Ako belgijski državni odvjetnik smatra da bi medijacija između stranaka bila prikladna mjera za rješavanje konflikta, angažirati će tzv. 'pomoćnika pravde' da pokuša organizirati postupak u pitanju⁸². Sam postupak je praktički istovjetan onom u Republici Hrvatskoj - asistent za pravdu najprije poziva svaku stranku zasebno na razgovor kako bi im objasnio važnost medijacije te istražio posljedice prekršaja i očekivanja stranaka. Potom, ako stranke pristanu, održava se medijacijska rasprava koja će biti zabilježena u službenom

⁷⁹ Burssens, D. Penal mediation in Belgium. Insights on the basis of registered data. 2012. Bilbao, Spain. file:///C:/Users/Asus/Downloads/Penal_mediation_in_Belgium_Insights_on_t.pdf (13.3.2024.) str. 1.

⁸⁰ *Ibidem* str. 2.

⁸¹ *Ibidem* str. 1.

⁸² *Ibidem* str. 2.

izvješću, u kojem će također biti navedeni i svi dogovori koji su postignuti tijekom postupka. Konačno, uz pretpostavku da prekršitelj u potpunosti ispuni dogovoreno, kazneni postupak će biti obustavljen. U suprotnom, slučaj će biti vraćen državnom odvjetniku koji može nastaviti s progonom. Prema tome, nadzor i praćenje u ovom postupku osiguravaju 'pomoćnici pravde' koji sustavno bilježe ključne informacije i registriraju ih u nacionalnoj bazi podataka SIPAR⁸³. Razmatranje takvih baza podataka otkriva zanimljive uvide u stvarnu praksu kaznene medijacije te bi sličnu praksu, kao što je ranije već naglašeno, trebalo usvojiti i u domaćem zakonodavstvu. Naime, statistički podaci omogućuju detaljnu analizu rezultata medijacije, uključujući postotak slučajeva koji su uspješno riješeni, vrijeme potrebno za njihovo rješavanje te zadovoljstvo stranaka. Osim toga, otvara se perspektiva za djelotvorno planiranje resursa potrebnih za provedbu medijacijskih programa, uključujući obuku medijatora, administrativne troškove i slično. Konačno, pruža se transparentan uvid u aktivnosti medijacije, što može dovesti do podizanja svijesti među građanima i donositeljima politika o prednostima alternativnog rješavanja sporova te potaknuti veće sudjelovanja stranaka.

Kao što je ranije spomenuto, Belgija je program medijacije najprije započela u odnosu na odrasle počinitelje, dok je ista mogućnost za maloljetnike otvorena nešto kasnije. Naime, 2006. godine je Zakonom o zaštiti mladih u belgijsko zakonodavstvo uvedena i prioritizirana medijacija u slučajevima maloljetničkih sukoba sa zakonom. Prema tom zakonu, svaki slučaj u kojem je počinitelj maloljetnik, a žrtva poznata, državni odvjetnik ili sudac za mladež moraju uputiti u medijaciju. Dakako, i ovdje vrijedi jedan od osnovnih postulata medijacije – dobrovoljnost – te u konačnici stranke odlučuju žele li pružiti priliku ovom postupku, ali u svakom slučaju one moraju biti barem obaviještene o postojanju takve mogućnosti. Zahvaljujući tom legislativnom poticaju, 2009. godine je više od 4000 maloljetnika upućeno na medijaciju, od čega je 37% uspješno prošlo kroz proces mirenja⁸⁴.

⁸³ *Ibidem*. str. 3.

⁸⁴ Geske, J.P. Restorative Justice in Belgium. <https://law.marquette.edu/assets/community/pdf/rji/news-restorative-justice-in-belgium.pdf> (13.3.2024.)

Nešto svježiji izvori iz 2018. godine⁸⁵ potvrđuju taj pozitivan trend - statistički podaci navode čak 362 slučaja maloljetničke medijacije samo unutar Brisela.

Konačno, od 2000. godine, uvođenjem savjetnika za restorativnu pravdu u svaki zatvor, Belgija nudi medijaciju između žrtve i počinitelja i nakon što su počinitelji zatvoreni⁸⁶. Štoviše, zakonom je određeno da je izvršenje kazne zatvora usredotočeno na nadoknadu štete nanijete žrtvama kaznenim djelom, na rehabilitaciju osuđene osobe te na individualnu pripremu osuđenika za reintegraciju u slobodno društvo.⁸⁷ Kao što znamo, zatvorske kazne se, između ostalog, redovito izriču i za teške zločine poput ubojstva, oružane pljačke i seksualnog napada što u mnogima izaziva skepticizam oko prikladnosti i korisnosti medijacije. Dapače, postoji rašireno mnijenje da su restorativni pristupi primjereni isključivo za rješavanje posljedica manjih prekršaja i u radu s maloljetnim počiniteljima te još uvijek ne postoji suglasnost oko potencijalne primjene RP-a pri radu sa zločinima izrazito nasilnog karaktera. Ipak, Belgija je primjer da je primjena medijacije moguća i u takvim okolnostima te da ljudi žele u njoj sudjelovati. Naime, što su veće posljedice zločina, to je veća potreba za medijacijom i iscjeljenjem koje ona potencijalno donosi, a u prilog tome govori i visoka brojka od čak 1200 provedenih medijacija u razdoblju od osam godina (između 2005. i 2012. godine), pri čemu je čak 38% zločina bilo upravo nasilnog karaktera⁸⁸.

⁸⁵ Video edukacija: Mediation and child justice in Belgium. 13.4.2023.

<https://www.youtube.com/watch?v=NRR96CaxAIw> (13.3.2024.)

⁸⁶ Bram Van Droogenbroeck. Victim Offender Mediation in Severe Crimes in Belgium: "What Victims Need and Offenders can Offer" 19.7.2010. <https://www.foresee.hu/en/segedoldalak/news/279/> (13.3.2024.)

⁸⁷ Dubois, C. Twenty Years of Restorative Justice in Belgian Prisons: Traces and Critical Questions. 2019. <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/226909/1/Dubois%202018%20SSS.pdf> (13.3.2024.) str. 83.

⁸⁸ Vansoauwen, K. Victim-Offender Mediation in the Belgian Prison. A Story of How You Make Good Wine. 2013. https://www.researchgate.net/publication/308694579_VICTIM-OFFENDER_MEDIATION_IN_THE_BELGIAN_PRISON_A_STORY_OF_HOW_YOU_MAKE_GOOD_WINE (13.3.2024.)

6. ZAKLJUČAK

Biti pogođen kaznenim djelom u svakom je slučaju traumatizirajuće, bez obzira na to o kojem je kažnjivom ponašanju riječ. Emocionalne rane mogu uključivati stres, anksioznost, depresiju, strah, i poteškoće u povjerenju prema drugima. Neki oblici kaznenih djela mogu imati i dugoročne posljedice za žrtvu, uključujući utjecaj na kvalitetu života, međuljudske odnose i općenito psihološko i emocionalno blagostanje.

U tom smislu, tzv. 'closure'⁸⁹ je važan, čak presudan, dio procesa izlječenja, a restorativna pravda, koja se fokusira na emocije i potrebe onih direktno uključenih, može pružiti plodno tlo da do toga uistinu dođe. Unatoč tome, čini se restorativna praksa i dalje nije u potpunosti prihvaćena u Hrvatskoj, bilo zbog straha od sekundarne viktimizacije žrtve, minimiziranja počiniteljevih djela ili zbog tradicionalne pravosudne politike koja se temelji na kažnjavanju počinitelja, umjesto na obnovi i pomirenju zajednice. Međutim, ovdje treba imati na umu kako žrtve većinom ne žele biti viđene kao ranjive, naprotiv, žele se osjećati snažno te povratiti kontrolu koju su izgubile kada je zločin destabilizirao njihov život. Iz tog razloga ovaj je rad, iako ograničen veličinom i opsegom, pokušao detaljno prikazati sam postupak i prednosti korištenja medijacije između žrtve i počinitelja kao dopune tradicionalnom pravosudnom sustavu u rješavanju štete i potreba nakon kaznenog djela. S tim ciljem, proveden je pregled literature čime se došlo do zaključka da takav susret može biti vrlo koristan i imati dubok utjecaj na put ozdravljenja žrtava. Naime, zahvaljujući nedostatku rigidnih pravila, medijacija omogućuje pronalaženje kreativnih rješenja i pruža uvjete za otvorenu komunikaciju među strankama, što redovito pomaže žrtvama da okrenu novu stranicu i krenu naprijed. Osim toga, nalazi također upućuju i na različite pozitivne aspekte koje medijacije može imati u odnosu na počinitelja. Naime, pažljivo promišljen i proveden proces medijacije omogućuje počinitelju dublje razumijevanje posljedica svojih djela, nešto što kazneni pravosudni proces nije sposoban postići zbog slijepog fokusa na kažnjavanje. Kao rezultat toga, počinitelj redovito razvija osjećaj kajanja za svoje zločine

⁸⁹ "Closure" na hrvatski jezik možemo prevesti kao "zatvaranje" ili "okončanje". Ovaj pojam se odnosi na proces emocionalnog zatvaranja ili mira nakon traumatičnog događaja ili gubitka, poput smrti voljene osobe ili završetka neke teške situacije.

i empatiju prema žrtvi što, posljedično, otvara mogućnost za njegovu samotransformaciju iz kršitelja zakona u uzornog građanina.

S obzirom na rečeno, nije iluzorno pretpostaviti kako restorativna pravda, ako se pravilno primijeni, ima sposobnost izazivanja "leptir efekta" koji bi na kraju doveo do transformacije cijelih zajednica, čineći svijet ugodnijim i sigurnijim mjestom. Stoga se potencijal restorativne pravde nipošto ne smije zanemariti, a mogućnost primjene instituta mirenja u kaznenim predmetima valja poticati, ohrabrivati i proširivati, čak i za teže oblike sukoba sa zakonom. Naime, kako bi se ispunio puni potencijal koji medijacija nosi, nije dostatno ograničiti njenu primjenu na lakša kaznena djela i maloljetne počinitelje, kao što je to trenutno slučaj u domaćem pravnom uređenju. Također, koliko će slučajeva biti riješeno medijacijom u velikoj mjeri ovisi o tome kako će i da li će pravosudni organi obavijestiti stranke o mogućnosti korištenja ovog alternativnog načina rješavanja kaznenog spora te na koji će se način zainteresiranim osobama predstaviti prednosti medijacijskog procesa u usporedbi s sudjelovanjem u kaznenom postupku.

Konačno, ovaj rad nije bio apel za ukidanje zatvorskog sustava i tradicionalnog kaznenog pravosuđa općenito, već poziv da se prepoznaju mnogobrojne blagodati mirenja koje u svoj fokus stavlja potrebe žrtve i obnavljanje odnosa, a ne puko kažnjavanje počinitelja. Cilj je, kombiniranjem ova dva pristupa, pružiti najbolji mogući odgovor na posljedice koje ostaju nakon kaznenog djela te potaknuti ozdravljenje svih neposredno uključenih.

7. LITERATURA

1. Aertsen, I., Mackay, R., Pelikan, C., Willemsens, J. & Wright, M. *Rebuilding Community Connections – Mediation and restorative justice in Europe*. Strasbourg, Council of Europe Publishing (Chapter 1: The background of mediation and restorative justice). 2004. Pristupljeno putem: <https://bit.ly/3x8XhKr>
2. Barton, Charles KB. *Restorative justice: The empowerment model*. Hawkins Press, 2003.
3. Barton, Charles. *Theories of Restorative Justice*. 2000. Pristupljeno putem: http://www.voma.org/docs/barton_trj.pdf (20.3.2024.)
4. Braithwaite, J. *Restorative Justice and a better future*, Dalhousie Law Review 76(1): 9-32. 1996. Pristupljeno putem: <https://bit.ly/39XqL60>
5. Bouffard, J., Cooper, M., & Bergseth, K. (2017). *The Effectiveness of Various Restorative Justice Interventions on Recidivism Outcomes Among Juvenile Offenders*. *Youth Violence and Juvenile Justice*. 15(4), 465-480. 2017. <https://doi.org/10.1177/1541204016647428> (8.4.2024.)
6. Burić, Z. (2019). *Kaznenopravni sustav prilagođen žrtvama kaznenih djela ?*. Godišnjak tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Kluba pravnika grada Zagreba. (ur. Bratković, Marko) Zagreb, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. str. 163.-188. Pristupljeno putem: https://www.pravo.unizg.hr/wp-content/uploads/2023/02/Godisnjak-pravni-2019-2020_web.pdf
7. Christie, N. *Conflicts as property*. British Journal of Criminology, 17(1), 1-15. 1977. Pristupljeno putem: <https://bit.ly/3wSQ80i>
8. Davis, E. *The Effectiveness of Rehabilitation in Modern Incarceration System*. A Journal of the Kansas Association of Teachers of English, 6(1), str. 92.-95. 2020. Pristupljeno putem: https://www.kansasenglish.org/uploads/5/2/3/7/52372843/vol_6_plc_exemplar.pdf

9. Fellegi, B; Szego, D. *Handbook for Facilitating Peacemaking Circles*. 2013. Pristupljeno putem: https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-11/peacemaking_circle_handbook.pdf (2.3.2024.)
10. Goodrum, S. (2022). *After Homicide: Victims Families in the Criminal Justice System* (Chapter 8: Seeking and Surviving Justice). Boulder, USA. Lynne Rienner Publishers. Pristupljeno putem: <https://doi.org/10.1515/9781626378452>
11. Gustafson, D.L. *Encountering 'The Other': Victim Offender Dialogue in Serious Crime*. Leuven. KUL. Faculty of Law. 2018.
12. Johnstone, G. *Restorative Justice: Ideas, values, debates* (2nd ed.). Routledge. 2011.
13. Joseph, K. L. (1996). *Victim-Offender Mediation: What Social & Political Factors Will Affect Its Development*. Ohio St. J. on Disp. Resol. Pristupljeno putem: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ohjdpr11&div=15&id=&page=>
14. Koller – Trbović, N. Žižak, A. Miroslavljević, A. Pirnat, H. Schauerl, L. *Izvansudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Zagreb, 2013.
15. Kutlić, A., Tkalčević, A. *Div koji spava: Mirenje iz perspektive pravnih profesionalaca*. Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja , Vol. 52 No. 103, 2018. str.77.-98. <https://hrcak.srce.hr/file/295692> (23.3.2024.)
16. Maloić, S. *Suvremeni pristupi kažnjavanju kao determinante kvalitete života u obitelji, susjedstvu i zajednici – nove perspektive suzbijanja kriminala*. Kriminologija & socijalna integracija, 21 (2), Zagreb, Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko rehabilitacijski fakultet. 2013. str. 31-44. Pristupljeno putem: <https://hrcak.srce.hr/114586>
17. Mantle, Greg, Fox D., Dhani, Mandeep. *Restorative Justice and Three Individual Theories of Crime*. 2005. http://www.antoniocasella.eu/restorative/Mantle,Fox,Dhani_2005.pdf (19.3.2024.)

18. Maršavelski, A. Ivanušić, K. *Restorativna pravda u kaznenopravnoj teoriji i praksi*. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 28, broj 2/2021, str. 473-505. Pristupljeno putem: <https://hrcak.srce.hr/file/398780>
19. Mezak, Mateja. *Restorativna pravda iz perspektive stručnjaka u sustavu pravosuđa*. 2018. <https://repositorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf%3A371/datastream/PDF/view> (2.4.2024.)
20. Milić, Dario. *Pravno uređenje mirenja u pravnom poretku Republike Hrvatske*. Pravnik, vol. 45, br. 90, 2011, str. 67-86. <https://hrcak.srce.hr/98037> . (1.4.2024.)
21. Miller, L.S. *After the Crime - The Power of Restorative Justice Dialogue between Victims and Violent Offenders*. New York University Press. 2011.
22. Miroslavljević, Anja. *Izvansudska nagodba- perspektiva oštećenika i mladih u sukobu sa zakonom*. Zagreb, 2015. <https://www.uisn.hr/data/uploads/anja-mirosavljevic-doktorat-.pdf> (9.4.2024.)
23. Stewart, L., Thompson, J., Beaudette, J. N., Buck, M., Laframboise, R., Petrellis, T. (2018). *The Impact of Participation in Victim-Offender Mediation Sessions on Recidivism of Serious Offenders*. International journal of offender therapy and comparative criminology, Vol.62 (12), 3910-3927. Los Angeles, CA: SAGE Publications. Pristupljeno putem: <https://bit.ly/3z2Pm3G>
24. Stogrin, P. *Mediation in criminal matters*. Acta Universitatis George Bacovia, (1), 70. 2014. Pristupljeno putem: https://www.ugb.ro/Juridica/Issue5EN/9_Medierea_in_cauzele_penale.Petronela_Stogrin_EN.pdf
25. Šago, D., Pleić, M. *Adhezijsko rješavanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci v. 33, br. 2, str. 967-999. 2012. Pristupljeno putem: <https://hrcak.srce.hr/file/158145>
26. Umbreit, M. S.,; Vos, B. (2000) *Homicide Survivors Meet the Offender Prior to Execution: Restorative Justice through Dialogue*. Homicide studies, Vol.4 (1), p.63-87. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc. Pristupljeno putem: <https://bit.ly/38karLZ>

27. Van Ness, Daniel. W. *An overview of restorative justice around the world*. Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice. Vancouver: International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, 2005. Pristupljeno putem: https://biblioteca.cejamericas.org/bitstream/handle/2015/4767/dan_van_ess_final_paper.pdf?sequence=1&isAllowed=y
28. Walters, M. A. (2015). *'I Thought "He's a Monster"... [But] He Was Just...Normal': Examining the Therapeutic Benefits of Restorative Justice for Homicide*. *British journal of criminology* 55 (6), 1207-1225. London, Oxford University Press. Pristupljeno putem: <https://bit.ly/3yZEm72>
29. Wemmers, Jo-Anne. Canuto, Marisa. *Victims' Experiences with Expectations and Perceptions of Restorative Justice: A Critical Review Of the Literature*. International Centre for Comparative Criminology, Université de Montréal. 2002. https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rr01_9/rr01_9.pdf
30. Wickert, Christian. *Reintegrative Shaming (Braithwaite)*. 10.10. 2019. <https://soztheo.de/theories-of-crime/sanctioning/reintegrative-shaming-braithwaite/?lang=en> (1.3.2024.)
31. Zehr, H. *The Little Book of Restorative Justice*. Intercourse: Good Books. 2002. Pristupljeno putem: <https://bit.ly/3sYCWpD>
32. Zehr, H. *Changing lenses: Restorative justice for our times*. MennoMedia, Inc. 2015. Pristupljeno putem: https://books.google.hr/books?id=jFIEAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pravni izvori:

1. Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46) odjeljak 718. <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf> (10.3.2024.)
2. Declaration of the Ministers of Justice of the Council of Europe of 14 December 2021 on the Role of Restorative Justice in Criminal Matters (Venice Declaration). <https://rm.coe.int/venice-ministerial-declaration-eng-4-12-2021/1680a4df79> (25.3.2024.)

3. Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24
4. Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers of 3 October 2018 to member States concerning restorative justice in criminal matters.
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e35f3
(25.3.2024.)
5. R. v. Gladue, 1 S.C.R. 688 od 23.4.1999.
<https://www.canlii.org/en/ca/scc/doc/1999/1999canlii679/1999canlii679.html>
(10.3.2024.)
6. The Restorative Justice Act. Bill 60. 3rd Session, 40th Legislature, Manitoba, 63 Elizabeth II, 2014 <https://web2.gov.mb.ca/bills/40-3/pdf/b060.pdf> (10.3.2024.)
7. Zakon o kaznenom postupku NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22
8. Zakon o mirnom rješavanju sporova NN 67/2023
9. Zakon o sudovima za mladež NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19